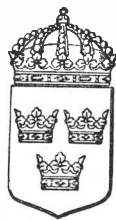

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 33

FÖRSTA KAMMAREN

1963

15—20 november

Debatter m. m.

Fredagen den 15 november

	Sid.
Svar på frågor:	
av herr Pettersson, Harald, ang. försvarets inköp av djupfryst kött och fläsk samt färsk sådan vara	3
av herr Hanson, Per-Olof, ang. det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar	5
Svar på interpellation av herr Svanström ang. statsbidraget till folkhögskolor	8

Tisdagen den 19 november

Interpellationer:	
av herr Kaijser ang. missbruk av fosterskadande läkemedel i syfte att erhålla abort	12
av fru Segerstedt Wiberg ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker	13

Onsdagen den 20 november

Svar på interpellationer:	
av herr Adolfsson ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar	14
av fröken Nordström ang. förläggningförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm	19
Fördrag om partiellt förbud mot kärnvapenprov	22
Statsbidragen till skolskjutsar	24
Utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet	27
Redovisningen av kommittékostnader	31
Översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.	34
Rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv	42
Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara	48
Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.	53
Vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare	58
Om en organisation för skördeberedskap för jordbruket	59
Om utredning rörande Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren	61
Interpellationer:	
av fröken Nordström om invaliditetstillägg i vissa fall	64
av fröken Andersson om tillgång till Etnografiska museets samlingar	64

Interpellationer:

av herr Virgin ang. avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbo- lagens verksamhet	65
av herr Holmberg ang. ökad bostadsproduktion i Stor-Stockholm	66

Samtliga avgjorda ärenden
Onsdagen den 20 november

Utrikesutskottets utlåtande nr 8, ang. godkännande av fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten	22
Statsutskottets utlåtande nr 159, om decentralisering av undervis- ningen för hörselskadade barn	24
— nr 160, ang. statsbidragen till skolskjutsar m. m.	24
— nr 161, ang. utformningen av det framtida studiefinansierings- systemet	27
— nr 162, om överförande av viss järnvägsmark till lantbruks- nämndernas markreserver	30
— nr 163, om utredning rörande centralhamnar på norrlands- kusten	31
— nr 164, ang. redovisningen av kommittékostnader	31
Bevillningsutskottets betänkande nr 51, ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.	34
— nr 57, ang. tilläggsavtal till avtal med Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning, m. m.	42
Bankoutskottets utlåtande nr 26, ang. Konungariket Sveriges stads- hypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	42
Första lagutskottets utlåtande nr 38, om lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar, m. m.	48
— nr 39, om utredning angående statstjänstemans ersättnings- skyldighet	48
— nr 40, om värnpliktigs ersättningskyldighet för skada vållad under militärtjänstgöring	48
— nr 41, om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara	48
Andra lagutskottets utlåtande nr 64, om inbetalningen av kommu- nernas andelar i folkpensionskostnaderna	52
— nr 66, om en enhetlig socialvårdslagstiftning, m. m.	52
— nr 67, om ändrade bestämmelser rörande kioskhandel med livsmedel	52
— nr 68, om ändring i förordningen angående handel med skrot, lump och begagnat gods	52
— nr 69, ang. livsmedelsstadgans bestämmelser om försäljning av färsk fisk, m. m.	52
— nr 70, ang. utbetalningen av sjukpenning och pension till vissa alkoholmissbrukare	52
Tredje lagutskottets utlåtande nr 35, om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.	53
— nr 37, om utredning rörande allemansrätten, m. m.	58
Jordbruksutskottets utlåtande nr 19, om införande av kvalitetsbe- stämmelser å saluförd frukt	59
— nr 20, om en organisation för skördeberedskap för jordbruket	59
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36, om utredning rö- rande Södertälje kanal och anknyttande farleder i Mälaren ..	61

Fredagen den 15 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga;

nr 345, i anledning av väckt motion angående vissa spörsmål sammanhängande med överskottsmedel å folkpensioner för patienter å mentalsjukhus; och

nr 346, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att stärka skyddet för blivande mödrar.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 347, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts Stiftelsen Petroleumbranschens Beredskapsfond.

Ang. försvarets inköp av djupfryst kött och fläsk samt färsk sådan vara

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Pettersson, Harald*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställt följande fråga: »Vill herr statsrådet redogöra för de principer som inom försvaret tillämpas vid val mellan inköp av djupfryst kött och fläsk å ena samt färsk sådan vara å andra sidan?»

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **ANDERSSON**, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Harald Pettersson har frågat mig vilka principer som inom försvaret tillämpas vid val mellan inköp av djupfryst kött och fläsk å ena samt färsk sådan vara å andra sidan.

Till svar vill jag anföra följande.

Inom försvaret sker upphandling av kött huvudsakligen regionalt genom försorg av militärbefälhavare eller marinkommandochef. Fläsk upphandlas antingen regionalt eller lokalt vid förband. Vid upphandlingen skall av försvarets intendenturverk utfärdade anvisningar följas. Enligt nu gällande anvisningar skall anbud som regel införas på såväl ofryst som djupfryst, detaljstyckad vara. Anbuden prövas enligt bestämmelserna i upphandlingskungörelsen, d. v. s. det anbud skall antagas som med beaktande av samtliga omständigheter — pris och kvalitet, kontrollmöjligheter och övriga leveransvillkor — är att anse såsom för staten förmånligast. Det kan nämnas att de bästa möjligheterna till kontroll bedöms föreligga när anskaffningen avser djupfryst vara.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på denna fråga, som kanske kan rubriceras såsom en ganska enkel fråga. Statsrådet har redogjort för de principer, som skulle ligga till grund för den upphandling det här gäller. Jag tillåter mig att framföra några synpunkter på frågan, eftersom jag inte riktigt kan dela den

Ang. försvarets inköp av djupfryst kött och fläsk samt färsk sådan vara

uppfattning, som statsrådet givit uttryck för i svaret. Det gäller framför allt, att en bedömning tycks föreligga att man skulle få bättre kontrollmöjligheter, om man gick in för den djupfrysta varan.

Storhushållen utgör en mycket stor konsumentgrupp. I vårt land serverar vi inte mindre än 890 000 skolmåltider per dag under läsåret. Det finns cirka 13 000 företag med personalmatsalar. Våra kropps- och mentalsjukhus har inte mindre än 100 000 vårdplatser. I landet finns cirka 1 350 vårdhem. Restaurangerna utspisar varje dag många inom den svenska befolkningen. Från alla dessa stora konsumentgrupper har undan för undan rests krav på förarbetade produkter för att nå största möjliga effektiva arbetsresultat.

För en rationalisering av köksarbetet i storhushållen och för att nedbringa arbetskostnaderna kan livsmedelsföretagens stora resurser i många avseenden lämna väsentliga bidrag. I stället för att leverera hela eller halva djurkroppar kan man stycka fram detaljer, vilket eliminerar styckningsarbetet i storköken och även bidrar till att minska ytbehovet i kylrummen. Kraven på frysutrymmen blir samtidigt minimala.

Nu kan alla storköksgrupper i landet erbjudas ett färskt detalj- eller portionsstyckat kött för dagliga leveranser till respektive förbrukare. Fördelarna med denna service är många. Ett detaljstyckat färskt kött ställer sig billigare i inköp än motsvarande djupfrysta på grund av att både det dyrbarare frysemballaget samt infrysning-, lagrings- och frystransportkostnader försvinner. Dyrbara investeringar i form av stora frysrum hos storhushållen bortfaller. Här kommer det, som statsrådet och jag inte har samma mening om, nämligen att jag anser att det är lättare att kontrollera den färska varan hos konsumenten.

Det färska detalj- eller portionsstyckade köttet erbjuder snabbare hante-

ring och enklare förvaring (endast kylrum), vilket i sin tur medför besparing av både tid, personal, arbete och utrymme, samt rationellare och effektivare kontroll av portionsstorleken. Man behöver inte räkna med något avfall. Man kan effektivare beräkna matkostnaderna samt får möjligheter till en bättre arbetsrytm och en lättare avvägning av tillgång och efterfrågan.

Det föreligger ingen risk för kvalitetsförsämring vid användning av färskt detalj- eller portionsstyckat kött. Djupfrysningen kan vid längre lagring medföra en viss risk för kvalitetsförsämring i form av härskning, som äger rum även vid fryslagringsstemperatur och i form av uttorkning vid upptiningen, då i många fall uppstår en betydande smakförsämring.

Man kan naturligtvis ställa frågan varför t. ex. flygförvaltningen endast antog anbud på djupfrysta produkter. Ett antal livsmedelstillverkare lämnade ju även anbud på färskvaror. Dessa anbud togs inte upp till behandling, trots att de i vissa fall innebar lägre priser än på den frysta varan.

Man kan konstatera, att kvaliteten på intet sätt förbättras på någon köttvara genom frysning, om det gäller leveranser till storkonsumenter. Det är dessutom lättare att vid respektive förband redan vid leveransen kontrollera kvaliteten på färsk vara än på fryst. Den senare måste nämligen först upptinas. Det har också enligt vad jag har mig bekant från förband ute i landet kommit invändningar mot upphandlingen av frysta köttvaror.

Man kan vidare ifrågasätta, om det är riktigt att på statens bekostnad lagra djupfrysta produkter i stora och dyrbara frysutrymmen vid flygflottilljerna, regementena etc., och att där anordna de särskilda lokaler för upptining, som erfordras om denna skall ske i hygieniska former. Förbanden kan nämligen undvika dessa kostnader. Över hela landet finns ju nu ett nät av distributionsföretag som kan tillhanda-

Ang. det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar

hålla förstklassiga färska varor. Man kan erbjuda dagliga leveranser i hygieniska kylbilar av färska köttvaror, som är färdigstuckade för tillagning.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret, men jag kan inte dela den uppfattning som statsrådet har givit till känna, nämligen att det skulle vara fördelaktigare för försvaret att använda djupfrysade varor.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan inte gå in på någon egentlig sakdebatt med herr Harald Pettersson, då han ju förmodligen är mycket sakkunnigare än jag på detta område. Jag tycker dock att han ur svaret läser ut litet för ofördelaktiga synpunkter från hans sida sett. Det står icke, att jag har tagit ställning i frågan, utan det står endast: »Det kan nämnas att de bästa möjligheterna till kontroll bedöms föreligga när anskaffningen avser djupfrysade varor.» Detta sammanhänger i sin tur med att just den detaljstyckning, som herr Harald Pettersson talade om och som alla vet att man numera tillämpar, gör det nödvändigt att kontrollera varan noggrannare. När försvaret köper färsk vara, vilket försvaret också gör, kan det ju bara levereras den mängd som åtgår för tillfället. Försvaret har faktiskt då inte möjlighet till annat än att stickprovsvis göra kontroll. Vi har inte möjlighet till täta kontroller på grund av att försvaret inte har folk härför. Då det gäller djupfrysade varor däremot, kan försvaret genom att försvaret är storköpare direkt i fabriken genom egna experter vara med vid själva djupfrysningen av varan. Det är det viktiga, ty då har man direkt kontroll över de partier som försvaret köper.

De bestämmelser som herr Harald Pettersson åberopade beträffande flygförvaltningen gäller inte längre. Från den 1 juli har det tillkommit ett nytt verk, intendenturverket, som svarar för inköpen. De bestämmelser som herr

Harald Pettersson här omnämnt har, såvitt jag kan förstå, endast gällt en del av året men tillämpas icke för närvarande.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Det är två saker som jag i detta fall velat peka på. Den ena är att man inom försvaret skall använda kött och fläsk som ur alla synpunkter kan bedömas såsom varande fullvärdigt. Expertisen på detta område fastslår klart och entydigt att det vid djupfrysningsförfarandet sker en kvalitetsmässig försämring av varan.

Den andra sidan av saken som jag velat påpeka är kostnaderna för försvaret. Om man ser till totalkostnaderna för den färdiga portionen, djupfrysad eller färsk vara, och då tar hänsyn till både inköpspriset och de andra kostnader som jag här omnämnt, ställer det sig, såvitt jag kan bedöma, ekonomiskt betydligt fördelaktigare för försvaret att använda den förnämliga distributionsapparat som nu finns när det gäller färskvarutransport i landet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Hanson, Per-Olof*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställt en så lydande fråga: »Har herr statsrådet med anledning av den malör som inträffat vid det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar övervägt någon åtgärd för att förebygga att det inträffade medför en snedvridning vid bedömningen av skrivningens resultat?»

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN**, som förklarar sig ämna vid detta samman-

Ang. det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar

träde besvara denna fråga, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Med anledning av det missöde, som inträffat vid anordnandet av höstens studentskrivningar i engelska, har herr Per-Olof Hanson frågat, om jag övervägt någon åtgärd för att förebygga att det inträffade medför en snedvridning vid bedömningen av skrivningens resultat.

Som svar på denna fråga får jag anföra följande.

Det åsyftade provet är, enligt vad jag erfarit, ett s. k. kombinerat prov, vilket består av två delar, nämligen dels en engelsk text, som skall översättas till svenska, dels en svensk text, som skall översättas till engelska. Den senare delen är den för eleverna svåraste och den som starkast påverkar skrivningsresultatet.

Det har nu visat sig, att den första delen — översättningen till svenska — delvis ingår i en serie engelska stilar från ett korrespondensinstitut, dock i huvudsak för översättning från svenska till engelska.

Enligt en av skolöverstyrelsen gjord uppskattning, som stöder sig på uppgifter från korrespondensinstitutet, har högst 350—550 av de mer än 18 000 abiturienterna, d. v. s. högst 2 à 3 procent, kunnat känna till den aktuella stilen. Därtill kommer, att den kännedom, som ett begränsat antal elever kan ha fått, gäller den i detta sammanhang minst betydelsefulla delen av provet. Denna kännedom bedömes av överstyrelsen kunna endast obetydligt inverka på betygsskalan för provet i dess helhet. Eftersom det skriftliga studentprovet numera inte har större betydelse än övriga skriftliga prov under året och vidare skrivningsmomentet enligt skolöverstyrelsen skall tillmätas mindre vikt än de muntliga färdigheterna, bedömes det också som osannolikt, att det inträffade kan ha någon inverkan på den enskilde elevens slutbetyg i engelska. För att emellertid varje möjlighet till inverkan skall undanröjas, av-

ser överstyrelsen, enligt vad jag erfarit, att vid uppgörandet av bedömningsnormerna för det aktuella provet ta hänsyn till det inträffade på så sätt, att översättningen från svenska till engelska, som i förväg inte varit tillgänglig för någon abiturient, får ett helt dominerande inflytande på betygsskalan. Jag vill också framhålla, att skrivningsbetyg numera ej utsättes i studentbetyget samt att betygsättningen i studentexamen sker på grundval av elevernas samlade prestationer i ämnet under läsåret.

Av vad jag här sagt framgår klart, att det inte föreligger några bärande skäl för en omskrivning av höstens studentprov i engelska, vilket för övrigt av flera pedagogiska och praktiska skäl skulle vålla allvarliga olägenheter.

Frågan om åtgärder för att undvika att händelser av detta slag ånyo inträffar ankommer det på skolöverstyrelsen att överväga. Enligt vad jag erfarit avser överstyrelsen att ändra förfaringsättet vid utväljande av studentskrivningar så, att en upprepning av det inträffade inte skall kunna ske.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Låt mig först uttrycka mitt tack för svaret på min fråga.

Vad som närmast föranledde frågan var ju det förhållandet att novemberstilens tema finns i en av Hermods utgiven textbok, och därutöver har det konstaterats att versionen har förekommit som tema hos Hermods. Senare har det visat sig att hela den stil som utvalts till fyllnadsprövningen i augusti återfinns i en av Hermods utgiven textbok. Det har ju också framgått av den offentliga debatten i pressen att realexamensprovet på våren 1962 förekommit i ett Hermodsbrev dessförinnan. Även den realexamensskrivning som skedde innevarande månad — för bara knappt fjorton dagar sedan — förefaller lida av samma svaghet; provet påminner nämligen starkt om en text ur

Ang. det skriftliga provet i engelska vid höstens studentskrivningar

en av de stilsamlingar som förekommer och har använts i våra skolor.

Jag menar, herr statsråd, att när så mycket upptäckts bara på de två senaste åren så är det litet svårt att längre göra gällande att det bara är fråga om olycksfall i arbete eller »missöde» som statsrådet kallar det. Då måste det nog brista i kontrollen på ett rätt allvarligt sätt. Jag tycker dessutom att det inte gjorde ett särskilt gott intryck att man från det ansvariga verkets sida liksom ville dämpa ned betydelsen av det hela. Att man senare från skolöverstyrelsens sida har visat större intresse för saken är enligt min mening alldeles riktigt, även om man inte skall överdriva betydelsen därav i detta speciella fall.

Det är nu en gång så att betyg och betygssättning är ett svårt problem. Det är emellertid centralt att allt göres som rimligtvis kan göras för att få betygssättningen så rättvisande som möjligt. Alla vet ju att som det ligger till i det svenska skolväsendet i dag är konkurrensen på många av de spärade utbildningsvägarna knivskarp. Bråkdelar av betygspoäng kan ju betyda att en sökande blir ställd innanför eller utanför en bestämd utbildningsväg. Det är naturligtvis medvetandet härom som gjort att läroverksundomen, som är beroende av betygssättningen för sin framtida utbildning, har blivit så upprörd när den funnit texturval som kan väntas ge orättvisa betygsresultat.

Jag utgår som någonting självklart från att allt som rimligen kan göras också göres för att i efterhand minska möjliga orättvisor som kan ha följt av det inträffade.

De åtgärder som antyds i svaret på min fråga förefaller på det hela taget ägnade att upphäva den inverkan som det kritiserade provet kan ha på slutbetyget i engelska. Men det gäller såvitt jag förstär framför allt läroverkens ordinarie elever, medan jag är mindre säker på att man kan få samma effekt när det gäller dem som un-

dergår examensprov som privatister. Trots detta frågetecken från min sida delar jag emellertid statsrådets uppfattning att det väl knappast kan vara motiverat att sätta i gång en så stor apparat som att ordna med en omskrivning av höstens studentprov i engelska.

Det viktigaste — det kanske inte framgick så mycket av svaret, men det var det som min fråga framför allt tog sikte på — är emellertid vad som kan göras för att i framtiden förebygga sådana här malörer.

Det är sant som statsrådet säger att det åligger skolöverstyrelsen att överväga dessa saker. Men låt mig då fästa statsrådets uppmärksamhet på att skolöverstyrelsen i varje fall i ett uttalande antytt att den inte har resurser att utföra den mera noggranna kontroll som här skulle behövas.

Jag vill ställa den frågan till statsrådet: Kan jag tolka statsrådets svar här i dag så, att statsrådet, för den händelse det skulle visa sig erforderligt att bättre resurser ställs till skolöverstyrelsens förfogande, är villig att medverka till att sådana resurser skapas, så att vi i fortsättningen slipper sådana här olyckshändelser?

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! På den frågan vill jag svara obetingat ja — det är alldeles självfallet, att sådana historier inte får hända i fortsättningen.

Däremot är det svårt för skolöverstyrelsen att redan nu bestämma sig för vilken väg man i framtiden skall slå in på. De högt kvalificerade personer, ofta censorer, som utväljer skrivningstexterna har hittills gärna velat få texter på högre litterär nivå. Man går med andra ord till engelska författare som är kända av många, i varje fall kända av den exklusiva grupp lärare och pedagoger här i landet som arbetar med att utvälja texter, även för Hermods korrespondensinstitut.

Då finns den möjligheten att man

Ang. statsbidraget till folkhögskolor

övergår till texter av helt annat slag. Antydningar har bl. a. förekommit om att det kanske kunde tänkas, att man tog texter ur dagspress eller ur tidsskrifter. I vissa fall finge man då måhända minska anspråken på litterär standard, men man skulle få en garanti — åtminstone i teorien — för att den valda texten inte skulle vara i förväg känd. Någon hundra procentig garanti kan man dock aldrig få — därom råder väl inga delade meningar mellan mig och interpellanten — även om texterna väljs ur pressen. Det blir i så fall modern engelska, och det kan inte vara absolut säkert, att inte en eller annan elev någon gång har råkat läsa just den tidning och den text som valts.

Jag vill också, herr talman, ta detta tillfälle i akt att säga, att skolöverstyrelsen och dess ledning självfallet är djupt bekymrade över vad som inträffat. Jag är glad och tacksam för att interpellanten har samma uppfattning som jag och skolöverstyrelsen när det gäller bedömningen av frågan huruvida provet skulle göras om eller inte. Det är en oerhört vidlyftig apparat att ordna ännu en skrivning. På den punkten behöver vi alltså inte fortsätta diskussionen. Men efter vad som hänt kommer givetvis allt att göras för att undvika att en liknande olyckshändelse ånyo inträffar.

Några personella resurser har det väl knappast varit fråga om i detta fall, utan vad som kan diskuteras är själva metoden för urvalet av texter. Men naturligtvis kan det också sägas, att om man har riklig tillgång på arbetskraft, bör det vara möjligt att då och då göra en översyn över hela det fält av engelsk litteratur som utnyttjas i kursböcker, studiebrev och handledningar av olika slag.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag är glad över statsrådets förklaring att ytterligare resurser skall ställas till förfogande, om så-

dana behövs i detta sammanhang. Jag fick nog annars det intrycket, att man delvis hänvisade till det tidsödande arbetet och den begränsade personaltillgången när man tog ställning till tanken att gå igenom kurslitteratur, läroböcker etc. för att vara någorlunda på den säkra sidan.

Det är ju en lovvärd ambition att man väljer texter från litteratur på hög nivå, och onekligen finns det mycket att välja på av sådan litteratur inom det engelska språkområdet; den inställningen kan jag alltså förstå. Men så mycket konstigare förefaller det då att de valda texterna i ett så påfallande stort antal fall råkar ingå även i här i landet utgivna läroböcker och stilsamlingar. Man leds onekligen ganska lätt till tanken att de som plockat ut proven har tagit närmast föreliggande böcker och valt någon text där, medan man icke har intrycket, att vederbörande ger sig ut på botanisering i den omfattande engelska världslitteraturen.

Självklart kan man inte uppnå någon hundra procentig säkerhet, men med litet större kontroll och försiktighet borde man kunna undvika så många »olycksfall i arbetet» som här har inträffat.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. statsbidraget till folkhögskolor

Herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet, EDENMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Svanströms interpellation angående statsbidraget till folkhögskolor, erhöll ånyo ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Svanström frågat, om jag är villig att delge riksdagen min principiella syn på folkhögskolans möjligheter till förbättrat och för framtiden bestå-

ende ekonomiskt bidrag från statens sida.

Det nuvarande bidragssystemet för folkhögskolorna grundar sig på beslut av 1957 års riksdag i anledning av propositionen 1957:146. I propositionen framhöll departementschefen (s. 56), att statsmakternas väsentligaste uppgift med avseende på folkhögskolorna borde vara att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor. Departementschefen ansåg att ett betydligt ökat stöd var påkallat i dåvarande läge för att folkhögskolorna skulle kunna genomföra sitt arbetsprogram på ett för samhället gagneligt sätt. Denna uppfattning delades av riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 173 s. 46), som också biföll regeringens förslag om införande av byggnadsbidrag och, vid sidan av det 90-procentiga avlöningsbidraget, ett allmänt driftbidrag.

Utgifterna för statsbidrag till folkhögskolororganisationen har ökat från 10,5 miljoner kronor 1957/58 för 91 skolor till 29 miljoner kronor innevarande budgetår för 100 skolor.

Den år 1957 hävdade principiella synen, att statsmakternas väsentligaste uppgift beträffande folkhögskolorna bör vara att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor, synes mig alltiämt äga giltighet. Denna princip bör således utgöra bakgrunden vid en eventuell omprövning av det nuvarande statsbidragssystemet.

Folkhögskolans framtida ställning och uppgifter behandlades av riksdagen senast i samband med 1962 års beslut om grundskolereformen. Därefter har spörsmålet på nytt tagits upp och utförligt belysts av tackskoleutredningen i dess betänkande om fackskolan (SOU 1963:50, s. 177—195). Utredningen har därvid tagit ställning till hur folkhögskolan påverkas av den föreslagna fackskoleorganisationen och förordat vissa därav betingade åtgärder, huvudsakligen avseende folkhögskolans kursuppsättning och kursin-

nehåll. Med hänvisning till att förändringarna i folkhögskolans ställning och uppgifter i det framtida skolväsendet liksom de ökade kraven på effektivitet i dess verksamhet kommer att öka kraven på folkhögskolans materiella och personella resurser, torde — framhåller utredningen — en väsentlig förstärkning av driftbidrag och byggnadsbidrag vara en förutsättning för att folkhögskolan skall kunna fullgöra sina uppgifter.

Fackskoleutredningens betänkande är f. n. föremål för remissbehandling. Avsikten är att proposition i ämnet om möjligt skall kunna föreläggas nästa års riksdag vid dess höstsession. Därvid torde således även spörsmålet om folkhögskolans framtida ställning och uppgifter samt med hänsyn därtill eventuellt betingade åtgärder från statsmakternas sida beträffande folkhögskolans arbetsvillkor komma under förnyad prövning.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min interpellation.

Säkerligen kommer alla välvilliga uttolkare av herr statsrådets svar att beteckna detta som positivt. Jag noterar med största tillfredsställelse att herr Edenman liksom sin företrädare har den principiella synen, att statsmakternas väsentligaste uppgift beträffande folkhögskolorna bör vara att genom ekonomiskt stöd bereda skolorna rimliga arbetsvillkor.

Emellertid har grunderna för statens ekonomiska bidrag till folkhögskolorna varit oförändrade under lång tid, medan skolornas kostnader har sprungit i höjden. Från företrädare för de s. k. rörelseskolorna har sådana uppgifter om skolornas ekonomiska förhållanden framkommit, som knappast pekar på att dessa skolor numera

Ang. statsbidraget till folkhögskolor

arbetar under samma rimliga arbetsvillkor som var avsikten med 1957 års beslut. Vad beträffar de landstingsägda skolorna, så har dessa på grund av kostnadsstegringen kommit att kräva ökade insatser av kommunala medel från sina huvudmän. Vid ett kommande förbättrat ekonomiskt stöd från statens sida finns det självfallet ingen anledning att göra någon åtskillnad mellan skolor drivna av olika intressenter.

Skolöverstyrelsen har ju bl. a. i fjol kommit med förslag om ökat statsbidrag, och denna begäran om ökning till ifrågavarande ändamål återkommer som bekant även i årets petitaskrivelse. Det är min och alla folkhögskolevärnens förhoppning, att det skall bli herr ecklesiastikministern möjligt att villfara denna begäran i nästa års statsverksproposition.

Jag skall, herr talman, inte ta upp någon längre diskussion beträffande folkhögskolans framtid. Jag vill bara notera att statsrådet ämnar ta upp frågan i samband med kommande proposition om fackskolorna hösten 1964.

Med all aktning för fackskoleutredningens handläggning av folkhögskolefrågan, kan det likväl inte hjälpas att man får en känsla av att någon ytterligare översyn av folkhögskolans framtid genom en särskild utredning, som det uttryckts önskemål om från olika håll, är berättigad. Fackskoleutredningens betänkande är beträffande folkhögskolan och dess framtida ställning klart positiv, och jag vill samtidigt som jag än en gång tackar för svaret uttala den förhoppningen, att den nuvarande ecklesiastikministern icke skall förledas till att i samband med sitt gigantiska uppbyggnadsarbete av grundskola och andra skolformer glömma bort den lilla men genom sin särart för svenskt skolväsende oändligt viktiga svenska folkhögskolan, utan sätta in sin erkänt förnämliga kraft på att förbättra de ekonomiska förutsättningarna genom ökat statsbidrag samt säkra framtiden för skolformen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 200, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten;

statsutskottets utlåtanden:

nr 159, i anledning av väckta motioner rörande decentralisering av undervisningen för hörselskadade barn;

nr 160, i anledning av väckta motioner rörande statsbidragen till skolskjutar m. m.;

nr 161, i anledning av väckt motion angående utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet;

nr 162, i anledning av väckt motion om överförande av viss järnvägsmark till lantbruksnämndernas markreserver;

nr 163, i anledning av väckta motioner om utredning rörande centralhamnar på norrlandskusten; samt

nr 164, i anledning av väckta motioner angående redovisningen av kommittékostnader;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, i anledning av väckta motioner angående översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående handräckning beträffande arvs-skatt;

bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m., jämte i anledning av propositionen väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels väckta motioner om lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar, dels ock väckta motioner om lagstiftning angående skadestånd i offentlig verksamhet;

nr 39, i anledning av väckta motioner om utredning angående statstjänstemans ersättningsskyldighet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om värnpliktings ersättningsskyldighet för skada vållad under militärtjänstgöring; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av väckta motioner om inbetalningen av kommunernas andelar i folkpensionskostnaderna;

nr 66, i anledning av väckta motioner om en enhetlig socialvårdslagstiftning, m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande kioskhandel med livsmedel;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 29 december 1949 angående handel med skrot, lump och begagnat gods;

nr 69, i anledning av väckta motio-

ner angående livsmedelsstadgans bestämmelser om försäljning av färsk fisk, m. m.; samt

nr 70, i anledning av väckt motion angående utbetalningen av sjukpenning och pension till vissa alkoholmissbrukare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande allemansrätten, dels ock angående vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om införande av kvalitetsbestämmelser å saluförd frukt; samt

nr 20, i anledning av väckt motion om en organisation för skördeberedskap för jordbruket; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om utredning rörande Södertälje kanal och anknäytande farleder i Mälaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.39.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 19 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 12 och den 13 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

För att närvara vid ministermöte inom OECD i Paris får jag härmed anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden den 19/11—den 21/11 1963.

Stockholm den 16 november 1963

Gunnar Lange

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 159—164, bevillningsutskottets betänkanden nr 51 och 57, bankoutskottets utlåtande nr 26, första lagutskottets utlåtanden nr 38—41, andra lagutskottets utlåtanden nr 64 och 66—70, tredje lagutskottets utlåtanden nr 35 och 37, jordbruksutskottets utlåtanden nr 19 och 20 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36.

Interpellation ang. missbruk av fosterskadande läkemedel i syfte att erhålla abort

Herr KAIJSER (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I samband med den i våras företagna utvidgningen av lagen om avbrytande av havandeskap (5:e indikationen) uttrycktes från remissinstanser, majoriteten i första lagutskottet och flera riksdagsledamöter i debatten farhågor för kommande missbruk av den nya lagen. Själv anförde jag exempel på att sådant missbruk förekommit, och fru Sjövall yttrade i andra kammaren att »varje gång ett meddelande går ut från läkarhåll — snabbt spritt numera genom radio och TV — om att ett läkemedel skulle kunna ge fosterskador, kommer kvinnor att missbruka möjligheten att begära abort».

Enligt uppgifter i pressen tidigare i höst har det visat sig att ytterligare exempel på detta förutspådda missbruk förekommit. Den som eventuellt trodde att problemet skulle vara ur världen för vårt lands del i och med att preparatet neurosedyn indragits har måst konstatera, att detta icke blivit fallet, då det synbarligen varit möjligt att införskaffa preparat av denna typ från utlandet. Problemet kompliceras av svårigheten att bevisa att kvinnor intagit ett läkemedel med verkningar av denna art och av svårigheter att inom den tid då ett avbrytande av havandeskapet kan utföras fastställa, huruvida fostret skadats eller ej.

För närvarande torde det icke finnas några konkreta möjligheter att motverka ett missbruk inom detta område av gällande abortlagstiftning.

Om en kvinna bl. a. genom att nyttja invärtes medel dödar sitt foster, straffas hon enligt strafflagen 14:26 för fosterfördrivning. Denna lag torde, sedan den nya indikationen för legal abort tillkommit, inte kunna tillämpas på en kvinna som genom att förtära t. ex. neurosedyn framtvingat ett motiv för

Interpellation ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

abort. Men man kan ändå fråga sig, såsom jag gjorde i kammardebatten den 22 maj, om inte intagandet av ett medel i syfte att åstadkomma skador på fostret även måste betraktas som en brottslig gärning och om inte samhället bör vidtaga åtgärder i någon form för att motverka att sådana skador på detta sätt skall kunna komma till stånd.

Under hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder att missbruk av foster-skadande läkemedel i syfte att erhålla abort med tillämpning av den s. k. 5:e indikationen kan motverkas?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. leveransen till vissa asiatiska stater av papper för tryckning av skolböcker

Ordet lämnades på begäran till fru SEGERSTEDT WIBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Genom beslut av riksdagen har medel anvisats för inköp och leverans av svenskt skolbokspapper till vissa asiatiska länder (Burma, Indien, Indonesien och Pakistan). Medlen har anvisats under finansdepartementets huvudtitel. I pressen har uppgifter framkommit att pappersleveransen skulle ha skett på sådant sätt att skador uppkommit på papperet. Det har uppgivits att betydande partier av leveranserna skulle ha blivit stående på kajen i mottagningshamnen under en längre tid och härigenom till en del förfarits. Det har vidare uppgivits att leveransen icke skulle överensstämma med önskemålen från myndigheterna i mottagar-

landet. Uppgifterna har bestritts från officiellt svenskt håll.

Då statsmedel ställts till förfogande för pappersleveranserna i fråga torde det vara ett allmänt intresse att få en klarläggande redogörelse av alla omständigheter i samband med leveransen.

Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna kammaren en klarläggande redogörelse för omständigheterna kring leveransen av svenskt skolbokspapper såsom gåva till vissa asiatiska länder?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 822, av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 823, av herrarna *Sundin* och *Jonasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

nr 824, av herr *Åkesson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.08.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 20 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Adolfssons interpellation angående olycksriskerna inom flyget vid militära övningar, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Adolfsson frågat mig, om jag övervägt att utfärda sådana direktiv för de militära flygövningarna, att olycksriskerna kan nedbringas genom att övningarna göres mindre krigs»realistiska»?

Med anledning härav vill jag anförda följande.

Ett flygvapens effekt är beroende såväl av materielen i luften och på marken som av den personal som skall betjäna materielen. Standarden på vår flygmateriel är, även internationellt sett, mycket god. Samma omdöme torde utan överdrift kunna sägas gälla vår flygande personal. Man kan således våga påstå att vi i dagsläget har ett flygvapen som inger respekt i utlandet och därmed fyller sin del av målsättningen för totalförsvaret, nämligen att verka fredsbevarande.

Målet för utbildningen av våra flygare är inte bara att kunna föra planen skickligt under helt fredsmässiga förhållanden. Flygförarna måste utbildas så att de kan behärska sina plan även under de betydligt skärpta förhållanden som blir rådande under ett krig. Om fredsövningarna på grund av alltför kraftigt tilltagna säkerhetsmarginaler mycket litet skulle likna förhållandena

i krig skulle beredskapen bli sämre och förlusterna i ett krigs inledningsskede sannolikt bli onödigt höga till följd av ökade nedskjutningsrisker och oskicklighets haverier. Vi skulle då inte få ut full effekt av vårt flygvapen med dess högklassiga materiel. Från denna synpunkt gäller det således att avpassa övningarna i fred så att de blir så realistiska som möjligt. Mot detta måste givetvis ställas det kravet att övningarna inte får drivas så långt i realism att de blir för farliga från säkerhetssynpunkt. Det är självfallet mycket svårt att göra denna avvägning. Stor uppmärksamhet ägnas därför fortlöpande åt denna fråga. För att skapa förbättrat underlag för bland annat denna avvägning kommer jag att föreslå att för nästa års riksdag framlägga förslag om en väsentlig förstärkning av flygsäkerhetsledningen.

Det synes, som om flygning på låg höjd samt start och landning är de moment som förorsakar de flesta haverierna. Av dessa är det väl närmast lågflygningarna som har samband med herr Adolfssons fråga. Jag har nyligen i ett interpellationssvar i andra kammaren redogjort för min uppfattning rörande sådana flygningar. Jag nämnde då att chefen för flygvapnet har påbörjat en utredning för att undersöka förutsättningarna för att sätta en minimihöjdgrens för flygning på lägsta höjd. Enligt min mening måste man härvid i första hand överväga konsekvenserna av att i övningssammanhang anbefalla en viss höjd som av säkerhetsskäl är högre än den som enligt de taktiska anvisningarna skall användas om det blir allvar av. Jag avser att avvakta resultaten av denna utredning innan jag tar ställning till frågan i vad mån ytterligare åtgärder från min sida är påkallade.

Ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Adolfssons interpellation.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag vill till försvarsmministern framföra mitt tack för det svar, som han nu givit på min interpellation. Eftersom denna fråga ganska nyligen också behandlades i andra kammaren, där interpellationens fråga dock var anorlunda än den jag framställt, har jag anledning att saluterat försvarsministern för den parlamentariska korrektheten att besvara även den interpellation, som i detta ämne framställts här i första kammaren.

Jag framställde min interpellation under intrycket av den serie mycket allvarliga övningsolyckor inom militärflyget, som inträffade under en mycket kort tid i september månad i år, men självfallet influerades interpellationen också av olycksfrekvensen i allmänhet inom vårt flygvapen. I uttalanden av framträdande militärer hävdades ju, att det inte hade kunnat konstateras några materielfel och att det således måste anses vara den mänskliga faktorn som varit avgörande när dessa många flyghaverier under denna korta tid inträffade. Man kände sig inte så litet upprörd över att det vid dessa uttalanden inte togs någon som helst hänsyn till de förutsättningar för själva övningen, som människorna ombord i flygplanet ju hade att beakta under övningens förlopp. I dessa förutsättningar ingår ju bl. a. lågflygningar för att — som det heter — undgå radarupptäckt, således mycket avancerade krigsmässiga övningar. Vid åtminstone fem av de flygolyckor, som inträffade i september inom flygvapnet, tycks lågflygningen ha varit i varje fall en av de bidragande orsakerna, och detta tycker jag säger något om själva övningsförutsättningens betydelse. Det är således inte uteslutande frågan, hur en människa under dessa avancerade övningsförhållan-

den reagerar — alltså inte enbart den mänskliga faktorn när det gäller personalen ombord på flygplanet — det hela kommer an på.

Av försvarsministerns svar drar jag slutsatsen, att han känner samma oro över flyghaverierna och riskmomenten vid flygövningarna, som allmänheten har gett uttryck för på olika sätt. Visserligen vill statsrådet för närvarande inte ge de direktiv om något minskad krigs»realism» i flygövningarnas uppläggning, som jag efterlyst i min interpellation, men försvarsministern beaktgjorde ju å andra sidan, att han avser att framlägga förslag om en förstärkning av flygsäkerhetsledningen. Han rapporterar vidare att en undersökning igångsatts för att utreda förutsättningarna för att kunna sätta en minimihöjdgräns för flygningarna.

Det är ju alltid något och här kanske också ett erkännande av att själva förutsättningarna för övningarnas genomförande i betydande mån kan inverka på olycksfrekvensen.

Emellertid anser jag att utredningar av en sådan natur och av sådant allmänt intresse inte uteslutande bör läggas i militärernas händer. Det gäller ju här en fråga — det har försvarsministern också framhållit i sitt svar — om hur stora risker man bör ta i nu föreliggande världspolitiska situation för att komma så nära krigsmässiga förhållanden som möjligt. Det är ett övervägande, som i viss mån t. o. m. skulle kunna sägas vara av politisk art. Det är väl ganska troligt, att här föreligger något delade meningar mellan ledningen för flygvapnet och sakkunniga civila bedömare.

Inom parentes vill jag fråga, hur det är ställt med effektiviteten i flygbevakningen. I går hände det ju att ett främmande flygplan genomkorsade en betydande del av vårt land. Det kunde identifieras men inte förföljas. Huvudmotiveringen härför synes vara att molnförhållandena gjorde det omöjligt för det svenska flygvapnet att genomföra den

Ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar

i detta sammanhang angelägna bevakningen. Jag grundar dessa reflexioner enbart på grundval av vad jag haft tillfälle att läsa i tidningarna för en liten stund sedan.

Om en olycka inträffar inom det civila flyget, låt oss säga inom SAS, uppdras det ju inte åt SAS att utreda orsakerna till det inträffade eller att föreslå åtgärder, som i möjligaste mån förebygger ett upprepande av det skedda, utan detta arbete anförtros åt andra. Jag tillåter mig därför att fråga statsrådet, som av naturliga skäl är mycket intresserad av dessa frågor, om det kan anses riktigt att överlåta bedömandet av vilka risker som kan tas inom det militära flyget uteslutande åt militärerna själva.

Jag vill vidare fråga, om inte övningsmetodikerna i sin helhet är av sådan natur att den borde utredas av en kommitté, sammansatt av såväl militär som civil sakkunskap, med uppgift att göra de olika slag av bedömanden som kan influera på fastställandet av vilken metodik som bör begagnas. Kan man vänta sig att statsrådet aktualiserar en sådan mera noggrann genomgång av problemkomplexet inte bara med hänsyn till de olyckor, som inträffade i september, utan också med tanke på den olycksfrekvens i allmänhet som förekommer inom militärflyget, där — det vill jag dock tillfoga — man naturligtvis under alla omständigheter måste räkna med olycksrisker.

Min fråga om ett gott övningsresultat verkligen måste som förutsättning ha en så långt driven krigsrealism, som bl. a. lågflygningarna är ett uttryck för, besvarades av statsrådet med att man inte kan ha så kraftigt tilltagna säkerhetsmarginaler, att fredsovningarna »mycket litet skulle likna förhållandena i krig». — Jag vill påpeka, att det inte är jag som använt uttrycket »mycket litet».

Men eftersom det nu gäller människors liv under övningar i luften — och i förekommande fall människors liv på

marken — eftersom det vidare är fråga om mycket stora materiella värden såväl när det gäller flygmateriel som skadegörelse nere på marken när flyghaverier inträffar, och eftersom det slutligen också gäller förspilda utbildningsresultat, kan det enligt min uppfattning inte vara riktigt att bedöma denna fråga så att säga en gång för alla utan någon som helst hänsyn till de förhållanden, som råder i vår värld och för tillfället kan överblickas.

Med detta vill jag ha sagt, att säkerhetsmarginalens bredd väl i någon mån bör påverkas av skönjbara tendenser i den världspolitiska situationen. Fredsgarantier har visserligen ännu inte skapats i vår såriga värld, men det föreligger väl ändå inget överhängande hot om ett storkrig. Och vissa hoppningivande tecken tror jag vi alla ansett oss kunna skönja under den senaste tiden, utan att ändå av det dra alltför långtgående slutsatser.

Då frågar jag: Behöver vi verkligen just nu öva på ett sätt, som om ett angrepp mot vårt land kunde vara ett överhängande hot?

Herr talman! Jag tycker att vi när det gäller de militära flygövningarna för närvarande tror jag att hålla en så pass vid säkerhetsmarginal, att detta förspilande av människoliv och av materiella värden kan på ett avgörande sätt minskas. Med de orden ber jag att ännu en gång få framföra mitt tack för det svar jag nu erhållit.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Adolfssons anförande.

Överflygningen i går av ett amerikanskt flygplan vet jag inte mera om ännu än vad som står i tidningarna. Någon detaljerad rapport av vad som förekommit har jag ännu inte fått. Om jag har läst tidningarna rätt, lade väderleken hinder för de närmast liggande flygflottiljerna att sända upp några

Ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar

plan. Man sände i stället upp plan från andra, längre bort liggande flygflottiljer, vilket innebar en tidsförlust. Men jag har, som sagt, ännu inte fått någon närmare redogörelse för vad som inträffat.

Beträffande de beklagliga flygolyckorna under flygvapenövningen i höstas skulle man kunna tro, att de orsakades av att vi under flygvapenövningen hade speciellt avancerade, krigsliknande flygningar. Så är inte förhållandet. De genomgångar vi har gjort av vad som förekommit vid flygvapenövningen visar, att den övningen var upplagd så att flygningarna överensstämde med vad som normalt förekommer varje dag vid våra flottiljer. Man var noga med säkerhetsbestämmelserna, och man tog faktiskt av varje flygare under flygvapenövningen inte ut mer tid än vad man normalt gör under fredsovningarna.

Därför kan vi inte påstå, att denna haveritopp direkt sammanhänger med någon speciell typ av flygning. En mängd slumpmässiga faktorer har hopats, som det tyvärr brukar göra när flygolyckor förekommer — vi har ju vid flera tillfällen upplevt att flera olyckor har kommit på en gång.

Enligt den flyghaveristatistik, som finns, kommer flyghaverierna i år att redovisas till ett större antal än i fjol, t. o. m. väsentligt större, men om man jämför med ännu tidigare år finner man, att 1963 trots denna topp under flygvapenövningen inte blir vårt svåraste år. Vi har tyvärr inte lyckats åstadkomma en sådan säkerhet vid flygningarna, att vi redovisar ständigt förbättrade resultat. Men man kan heller inte påstå att det har blivit värre än tidigare.

Herr Adolfsson menade, att flygvapnet ensamt bestämmer över hur flygningarna skall läggas upp, hur övningarna skall ske och t. o. m. hur olyckor skall undersökas. Det sistnämnda är väl inte riktigt. Varje haverikommission leds av en av regeringen tillsatt hög ju-

rist, och de bedömningar som görs av flyghaverikommissionerna ställs till Kungl. Maj:ts förfogande. Vi väntar nu en enhetlig bedömning av de olyckor, som inträffat i höst. Man har utlovat oss detta, och så länge den inte föreligger, vill jag inte gärna gå in på anledningen till de olyckor som förekommit. Men det är riktigt att några av olyckorna i höst bl. a. sammanhängde med flygning på låg höjd. Därför har vi speciellt uppmärksammat den saken. Det finns nu inga allmänna bestämmelser för flyghöjd t. ex. över vattenyta, men det är nu fråga om att utfärda sådana bestämmelser.

Det är alldeles naturligt, att jag inte kan utfärda dessa bestämmelser utan att först ha fått se den bedömning, som den militära expertisen här kommer att ge. När den har gjort sin bedömning, kommer jag att ta ställning till frågan.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag tackar försvarsmistern för de ytterligare klarlägganden som gjorts genom det anförande han nu höll.

På någon punkt tycker jag emellertid att hans argumentation går litet utanför den frågeställning jag reste under mitt anförande. Han erinrar om att under flygningarna i september, d. v. s. den tid dessa många olyckor inträffade, höll man en vad man kallar normal säkerhetsmarginal. Det har jag icke velat ifrågasätta, men däremot har jag undrat om det kan vara riktigt att ha just den säkerhetsmarginalen. Utgångspunkten för min interpellation och mina kommentarer nyss var ju främst de ökade faror, som en alltför långt driven krigsrealism utsätter den flygande personalen för, och den oro och många gånger sorg som de anhöriga blir offer för i samband med sådana olyckor.

Försvarsmisterns uttalande att haverikommissioner tillsättes av regeringen och att rapporter avlämnas till regeringen och försvarsdepartementet be-

Ang. olycksriskerna inom flyget vid militära övningar

träffande inträffade olyckor är något som jag självfallet inte har någon anledning att göra någon invändning emot. I mitt anförande nyss berörde jag inte just frågan om utredningarna var för sig av inträffade olycksfall, flyghaverier, utan jag tog upp frågan om en allmän utredning beträffande flygövningarnas uppläggande och de förutsättningar man lägger fram för dessa.

Det jag nu sist har talat om motiverar enligt min mening ensamt, att också civila och gärna även politiska bedömningar får göra sig gällande vid fastställandet av övningarnas hårdhetsgrad i allmänhet. Det vill jag ha som ett bärande element i min interpellation och hela den diskussion vi nu för i denna fråga.

Det gäller inte bara människorna uppe i luften, utan också de civila människorna nere på marken och de materiella tillgångar vi har på marken. Jag tänker nu inte närmast på en sådan futlilitet som att skorstenen på mitt sommarhus någonstans i Småland gång på gång tyckts mig utsatt för hotet att raseras av raketsnabba och mycket lågt flygande jetplan. Jag är inte så bekymrad för skorstenen på mitt sommarhus, ty därvidlag kan det inte ens vid en störtning gå så illa som när en hel bondgård i Kolsva 1960 raserades vid ett militärt flyghaveri och en dödsskörd av människoliv krävdes. Värre är naturligtvis de övningar som sker över tättbebyggda områden och där lågflygningar lika noggrant tillämpas. Jag talar nu inte om det i hög grad nervförstörande buller, som människorna utsätts för i dessa områden, utan jag talar om vad som vid dessa avancerade övningar kan komma att hända på marken, om övningens hårdhetsgrad utlöser ett haveri. Jag tycker att också den sidan av saken är av sådan allvarlig karaktär att man grundligt borde granska alla dessa frågor.

I Göteborg bor jag nära mycket stora oljeindustrier. Hur många gånger har jag inte sett övningsplanen susa fram

på låg höjd över mängden av stora oljecisterner och samtidigt genomföra ytterst avancerade manövrer! Om förarna vid ett sådant tillfälle hade förlorat herraväldet över maskinen så hade jag kanske inte stått här och resonerat nu, om jag vid tillfället i fråga vistats i min bostad. Det skulle ha kunnat bli en förödande katastrof för industrier och bostadsområden i grannskapet; en katastrof av omätbart omfång skulle ha kunnat inträffa. Då frågar jag, om behovet av krigsrealism verkligen är så stort att det kan få motivera sådana övningar över tättbebyggda områden och däribland sådana som har ur denna synpunkt hyperfarliga civila anläggningar.

Det är illa nog att alltför avancerade övningar kan äventyra flygarnas ur skilda avseenden dyrbara liv, men till detta kommer också att människorna nere på marken utsättes för risker till liv och lem och att stora materiella värden kan förstöras.

Det är dessa olika omständigheter, herr försvarsminister, som ledde till att jag här ville försöka diskutera frågan om inte alla dessa problem borde grundligt utredas, så att vi kommer fram till någon norm att tillämpas i den världspolitiska situation vi nu är inne i. Jag vill däremot inte hävda, att dessa normer i alla förekommande situationer skulle vara giltiga.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Beträffande flygningarna över tättbebyggda samhällen finns det höjdbestämmelser, som så långt jag förstår är fullt tillfredsställande. De frågor som herr Adolfsson här berörde sysslar vi ständigt med i försvarsdepartementet, och de har att göra inte bara med de manövrar, som vi har varje år, utan också med de normala fredsflygningarna. Vi flyger mycket i Sverige. Att tillsätta någon speciell utredning för att överväga, hur dessa flygningar skall gå till, kan jag inte finna

Ang. förläggningsförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm vara erforderligt, så noggrant som vi försöker följa utvecklingen och hålla olyckorna nere.

Jag har vid flera tillfällen i båda kamrarna besvarat interpellationer om just dessa bestämmelser och har påvisat, hur våra flygstråk får gå fram vid övningar, hur samhällen berörs av dessa övningar o. s. v. Jag kan inte finna att det finns anledning att i stort frångå det sätt varpå det flygs. Att vi sedan beklagligtvis ibland drabbas av olyckor hör nog till det som är omöjligt att helt komma ifrån.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förläggningsförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fröken Nordströms interpellation angående förläggningsförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm, och nu yttrade:

Herr talman! Fröken Nordström har frågat, om jag är villig att medverka till en omedelbar förbättring av förläggnings- och hjälpmöjligheterna för patienterna vid statens arbetsklirik i Stockholm.

Patienterna vid arbetsklirik är f. n. förlagda på fyra olika platser inom stockholmsområdet. I sin anslagsframställning för nästa budgetår har klinikstyrelsen meddelat, att den nu undersöker förutsättningarna för en bättre lösning av förläggningsfrågan. Man siktar till att för ändamålet få disponera någon av karolinska sjukhusets nuvarande personalpaviljonger, när sjukhusets nya personalbostadshus står klara. Härigenom skulle uppnås en nära lokalmässig anknytning till karolinska sjukhuset med de fördelar detta innebär i form av förbättrade möjligheter

till tillsyn och vård av patienterna. När påbörjade överläggningar i denna fråga slutförts med direktionen för karolinska sjukhuset, avser klinikstyrelsen att framlägga förslag till åtgärder i dessa avseenden.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Jag ber att få tacka chefen för socialdepartementet statsrådet Aspling för svaret på min interpellation. Men, statsrådet, jag är besviken över det! Jag är besviken över att statsrådet inte har kunnat anvisa någon i tiden närmare lösning än personalbarackerna, som inte blir lediga förrän 1965, när karolinska sjukhusets personalhus blir färdigt.

Eftersom man på arbetsklirik har mellan 150 och 200 patienter årligen, berör dröjsmålet åtminstone 200 patienter under deras i regel två, tre månaders vistelse i Stockholm — en tredjedel av patienterna är från storstockholmsområdet och bor hemma, så dem kan vi räkna ifrån.

I den AMS-barack i Huvudsta som jag talar om i interpellationen är förlagda tio män, och baracken ingår i ett läger på tio baracker. Det är en ganska lång resa med SJ-buss från Solnavägen till Huvudsta, och till Solnavägen är det även för en lätt rörelsehämmand och för en patient med balansrubbingar ett långt stycke att gå.

AMS-baracken är också mycket torftig. Den är inte illa underhållen men ger ett trist intryck, och den är mycket lyhörd, vilket är en stor nackdel för de ofta sömnstörda patienterna. I baracken ges ingen annan service än att golven städas — patienterna får inte ens hjälp med bäddningen, som också blir som den blir. Patienterna — de tio karlarna som ligger förlagda i baracken — får själva laga mat lördagar och söndagar och helgdagar i ett pentry som är kombinerat med ett litet dag- och TV-rum, vilket har till följd att många slarvar med sin kost.

Ang. förläggningsförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm

Patienterna blir ofta akut sjuka. Hjärnskadade, epileptiker och nervfall är förlagda hit till Huvudsta. I görli-gaste mån försöker man att inte ta dit gamla rörelsehämjade patienter. Får man in alkoholskadade, vilket naturligtvis händer, så har man ingen kontroll över det problemet. Direkt berusade tolereras givetvis inte — det ser vaktmästaren på området till — men det kan finnas andra grader av alkoholmissbruk och tablettmissbruk som man måste komma till rätta med under en rehabiliteringsperiod, om den skall bli meningsfull.

Jag vill kort och gott säga, att i denna barack saknas varje spår av hemtrevnad, service och tillsyn.

På det intill arbetskliniken belägna landstingsägda träningsinstitutet är förlagda tre av de svårast kroppsskadade patienterna, och där är det rätt bra ur tillsynssynpunkt. Likadant är det på Norrbacka, där några ungdomar, både flickor och pojkar, och de få vuxna kvinnliga patienterna är förlagda, men även till Norrbacka är det långt. Därtill kommer att de medelålders och vuxna kvinnorna — det är alltid bara en eller två i taget — förläggs i fyrbäddsrum tillsammans med Norrbackas elever. Är sömnen dålig och är man mentalt annorlunda än småtösarna man delar rum med, blir det lätt konfliktanledningar.

Rehabiliteringen, sådan den skulle bedrivas på statens arbetsklirik och sådan man där strävar efter att driva den, tar inte sikte på enbart en medicinsk rehabilitering och på att ge en viss manuell skicklighet åt människor som fallit ur arbetslivet. Patienterna på kliniken har i regel varit borta från varje form av förvärvsarbete i tre, fyra år, och vad de främst behöver är att få tillbaka arbetsglädje och livsglädje. Utom psykisk rehabilitering behöver en del också en social rehabilitering, d. v. s. de behöver vänja sig vid ett normalt umgänge med andra människor under ordnade förhållanden.

Förslaget om personalbarackerna som står till buds 1965 är inte bra det heller. Det är två baracker det gäller, och vardera består av 10—15 sovrum utmed en korridor. Det finns inget dagrum, och det är otänkbart att skapa någon hemtrevnad också i dessa baracker. Det är inte bara en säng klienterna behöver under de två, tre månader som de rycks loss från sin egen miljö och skall vistas i storstaden, utan de behöver ett hem.

På Norrbacka löser man den mycket brännande frågan om förläggningen av skolans elever genom att bygga måttbeställda baracker, som är inrättade för de handikappade med dagrum och andra trivselanordningar. Det går fort att få upp en sådan barack.

Är det orealistiskt att tänka sig att arbetskliniken kunde få nybyggt en eller ett par sådana baracker? Det blir visserligen även det ett provisorium och ett ganska dyrt sådant.

Jag tycker inte att det är orealistiskt med tanke på den statliga arbetskliniken betydelse som pionjär, som forskningscentrum, som inspiratör och gott exempel för alla andra huvudmän som nu håller på att ta itu med sina rehabiliteringsproblem. Dessutom anser jag att det inte är orealistiskt med tanke på att kliniken tjänar som enda utbildningsanstalt för de många specialister som skall gå ut på detta nya arbetsfält och som framför allt behöver lära sig och själva se exemplifierat att man bör ta hand inte om ett handikapp utan om hela den odelbara människan.

Låt mig slutligen säga att det mesta av det som livet har berövat dessa människor, vilkas talan jag nu försökt föra, kan vi inte köpa tillbaka till dem för pengar. Vi kan bara till en viss grad lindra deras smärtor, lugna deras oro och stilla deras känsla av hjälplöshet. Men i fallet arbetskliniken kan vi för pengar köpa ett visst mått av trevnad för en begränsad grupp människor under den tid som vi, d. v. s. staten, har åtagit oss deras väl och ve.

Ang. förläggningsförhållandena för patienter vid statens arbetsklirik i Stockholm

Vi kan också därigenom förbättra deras rehabiliteringsmöjligheter. Och det är det jag nu är ute efter.

I hopp om att statsrådet välvilligt kommer att uppta mina propåer ber jag än en gång att få tacka statsrådet för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Fröken Nordström klagade över att patienterna har relativt långa reseavstånd. Om jag förstod henne rätt skulle hon väl främst ha önskat, att man inom karolinska sjukhusets område hade kunnat ordna en förläggning. Jag antar att fröken Nordström väl känner till, att detta område redan är så kraftigt utnyttjat för byggnader att det där över huvud taget inte finns något markutrymme att tillgå där man kan uppföra dessa baracker. Därför har man fått ordna med förläggning på en del platser utanför, nämligen vid länsarbetsnämndens elevbostäder i Huvudsta, landstingets träningsinstitut i Solna, Norrbackainstitutet samt i en hyreslägenhet i Stockholm.

Det är klart att det vore önskvärt att man relativt snabbt kunde ordna upp denna sak. Jag har ju också i svaret betonat att förberedelser är i gång för att få till stånd en bättre ordning. Jag betonade i svaret, att klinikstyrelsen för närvarande undersöker förutsättningarna för en tillbyggnad av nuvarande lokaler samt för förbättrade patientförläggningar. Sedan påbörjade överläggningar i denna fråga slutförts med bl. a. direktionen för karolinska sjukhuset och Solna stad avser klinikstyrelsen att i särskild skrivelse framlägga förslag till åtgärder.

Jag kan också upplysningsvis nämna att samordningen mellan karolinska sjukhuset och arbetskliniken i hög grad är säkerställd genom att överdirektör Montell är ordförande i karolinska sjukhusets direktion och arbetsklinikens styrelse.

Jag vill alltså, fröken Nordström, understryka, att denna fråga i hög grad är under observation och förberedelse. Det är också min förhoppning att vi så småningom skall kunna få till stånd en bättre sakernas ordning.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för detta tillägg till svaret.

Jag känner väl det mycket goda samarbetet mellan karolinska sjukhuset och arbetskliniken. Jag vet också att det inom karolinska sjukhusets område inte finns några byggnadsmöjligheter. Jag har även låtit undersöka om man skulle kunna använda några stängda avdelningar vid karolinska sjukhuset, vilket hade varit en utomordentligt bra och nära till hands liggande lösning; i de lokalerna hade ju patienterna haft tillgång till dagrum och pentry. Men jag har erfarit att man nu nödgas använda de stängda avdelningarna för att där förlägga personal.

Jag reagerar fortfarande emot att man har tänkt sig att använda sovbaracker såsom förläggning för de patienter det gäller. Det är, som jag nyss sade, inte bara en säng utan ett *hem* som de behöver. Att flytta sovbarackerna och i stället uppföra för handikappade specialbyggda baracker, där patienterna lätt kan komma in och ut, där det inte finns några trappsteg och där man har dagrum och trevnad, tycker jag inte bör överstiga vare sig vår ekonomiska förmåga eller våra andra resurser.

Vi är stolta över statens arbetsklirik. Den gör ett gott arbete. Jag är övertygad om att detta arbete skulle bli ännu bättre om vi fick till stånd förbättringar av den art som jag nu har talat om.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. fördrag om partiellt förbud mot kärnvapenprov

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet motionerna nr 822—824.

Ang. fördrag om partiellt förbud mot kärnvapenprov

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten.

Genom en den 18 oktober 1963 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 183, hade Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen skulle godkänna ett enligt Kungl. Maj:ts beslut för Sveriges del den 12 augusti 1963 undertecknat fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten, vilket fördrag ingicks den 5 augusti 1963 mellan Amerikas förenta stater, Sovjetunionen och Storbritannien. Fördraget innebar, att parterna förpliktade sig att förbjuda, hindra och icke utföra någon kärnexplosion på någon plats under vederbörande stats jurisdiktion och kontroll i atmosfären, yttre rymden eller under vatten. Kärnexplosioner under jorden omfattades icke av fördraget annat än i den mån sådan explosion medförde radioaktivt spill utanför den stats område, under vars kontroll eller jurisdiktion sprängningen företogs.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, godkänna fördraget om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Utrikesutskottet föreslår i det nu föreliggande utlåtandet en svensk anslutning till avtalet om förbud mot kärnvapenprov av annan art än underjordiska.

Man måste självfallet med glädje hälsa att en överenskommelse av den här typen har kunnat komma till stånd. Den innebär otvivelaktigt ett bevis på i varje fall någon avspänning, och en nedtoning av spänningen mellan stormakterna är ju den första förutsättningen för att man över huvud taget skall kunna räkna med någon framgång i strävandena till rustningsbegränsningar.

Det är dock säkerligen realistiskt att inte tillmäta provstoppsavtalet alltför vittgående innebörd. Rent sakligt betyder det ju bara att atommakterna förbundit sig att tills vidare och med tre månaders uppsägning upphöra med att företaga prov av en art som kan vara erforderlig främst för utvecklingen av terrorr vapen. Tillgången på sådana vapen torde emellertid redan nu vara långt mer än tillräcklig och någon spärr mot ytterligare fabrikation av existerande typer ger avtalet inte. Vidare omfattar det inte prov under jord, d. v. s. den typ av prov som torde vara tillräcklig för utveckling och framtagning av kärnvapen av mindre sort, alltså just sådana som kan förväntas utgöra det främsta hotet mot vårt land vid en väpnad konflikt. Man bör också lägga märke till att betydande serier av sådana underjordiska prov har fullföljts efter avtalets undertecknande, troligen av båda stormaktsblocken.

Avtalets värde ligger alltså knappast i att det har någon reell betydelse i fråga om begränsningen av stormakternas kärnvapenpotential. Dess värde ligger på det psykologiska planet — ett värde som dock naturligtvis inte bör förringas — men avtalet är kanske ändå främst ett uttryck för motviljan mot en spridning av kärnvapen till nya stater.

En sådan motvilja kan i och för sig te sig mycket naturlig ur allmänmänsklig synvinkel. Den är också naturlig från rent själviska synpunkter för kärnvapenmakterna, som i annat fall skulle se sin absoluta dominans försvagad och sin möjlighet att hålla kärnvapnen helt under egen kontroll inskränkt. Motviljan

Ang. fördrag om partiellt förbud mot kärnvapenprov

är också naturlig för alla de stater som antingen har direkt anknytning till något av stormaktsblocken eller som helt saknar förutsättningar för en egen kärnvapenframställning.

Den är inte lika självklar för de mycket få stater som önskar stå fria från beroende av stormaktsblock och som i ett starkt försvar ser sin främsta garanti för bibehållandet av denna frihet. För vår del kan ett avstående från kärnvapen, som inte grundar sig på eller kombineras med reella begränsningar i kärnvapenstyrkan hos kärnvapenmakterna få olyckliga konsekvenser. Det är i vetskapen om detta som vi i vårt land har bestämt oss för att upprätthålla friheten och handla som det kan komma att passa våra intressen bäst. Departementschefen understryker också detta i den proposition som det nu gäller och påpekar att enighet föreligger om att tills vidare inte fatta något beslut i ena eller andra riktningen i fråga om svensk kärnvapenbeväpning och att en anslutning till det föreliggande avtalet icke binder Sverige för något annat än att underlåta att utföra vissa typer av prov. Han fortsätter emellertid och säger: »Men det har alltid stått klart att framsteg i nedrustningsfrågan, i första hand uppnåendet av en provstoppsöverenskommelse, måste påverka den svenska bedömningen i frågan om anskaffning av egna kärnvapen.»

Om departementschefen med detta menar att vår handlingsfrihet genom den nu träffade överenskommelsen skulle inskränkas, kan jag inte dela hans inställning. Den enighet som har rått vid behandlingen av frågan om anslutning till provstoppsavtalet i utrikesnämnd och utrikesutskott har grundat sig på att anslutningen inte innebär andra åtaganden eller förpliktelser än dem som avtalet direkt föreskriver. Dessa förpliktelser kan möjligen redan de ur svensk synvinkel innebära uppoffringar som man naturligtvis kan stå tvekan inför. Vi har emellertid från vår sida ansett att det med tanke på de vidare

sammanhangen är riktigt att dessa uppoffringar göres, och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan.

Herr **UNDÉN** (s):

Herr talman! Jag vill först uttala min tillfredsställelse över att ett avtal om förbud mot vissa kärnvapenprov har kommit till stånd efter så många års förhandlingar. Avtalet är visserligen formellt eller juridiskt sett ganska begränsat till sin omfattning, men det utgör ett försök att hindra spridning av kärnvapen till nya länder och bör tillmätas ett icke ringa värde från politisk synpunkt. Givetvis är det glädjande att utrikesutskottet enhälligt tillstyrkt en svensk anslutning till avtalet.

Moskvaavtalet förbjuder vissa slag av kärnvapenprov. Att de tre ursprungliga parterna i detta avtal har kunnat ena sig om detta steg och äntligen kom fram till en avtalstext, har väl sin förklaring däri att kontrollfrågan inte erbjöd några oöverkomliga svårigheter. Genom att de underjordiska proven undantogs från förbudet fördes kontrollproblemet åt sidan. Övriga prov kräver ingen invecklad kontroll för att uppdagas. Prov i atmosfären, i yttre rymden och under vattnet kan konstateras med hjälp av teknisk apparatur även i andra länder än det vari proven företagits, såsom erfarenheten till fullo visar.

Man kan ju ställa sig frågan: Vad skall ske ifall ett förbudet prov registreras? Svaret blir en hänvisning till art. IV i avtalet: varje part har rätt att säga upp avtalet om den anser att extraordinära händelser, berörande det ämne som behandlas i detta avtal, har äventyrat dess lands vitala intressen. Och en överträdelse av avtalet får anses vara en sådan extraordinär händelse.

En uppsägningsklausul har alltså kommit i stället för ett vidlyftigt kontrollsystem. Man kan också uttrycka saken så, att uppsägning av avtalet är

Ang. statsbidragen till skolskjutsar

den auktoriserade sanktionen vid överträdelse.

I Moskvaavtalets ingress förklarar de ursprungliga parterna, att de söker uppnå ett upphörande av alla provsprängningar med kärnvapen för all framtid och att de ämnar fortsätta förhandlingarna därom. Parterna har alltså uppställt det målet för sig, att även de underjordiska proven må kunna förbjudas. Detta mål har hittills inte kunnat nås, därför att underjordiska prov kan förväxlas med jordstötar och på den grund är svårare att uppdaga än andra prov. Ur den synpunkten anser sig västmakterna inte kunna undvara ett kontrollsystem beträffande underjordiska prov.

Man kunde eljest tänka sig att en uppsägningsklausul kunde komma till användning även i fråga om underjordiska prov. Tankegången skulle vara den, att om en signatärmakt gör gällande att ett underjordiskt kärnvapenprov har företagits och om en viss sannolikhet härför kan vid en objektiv prövning presteras, då får staten i fråga uppsäga avtalet även om olika meningar gör sig gällande om förekomsten av det påstådda provet. Jag skall inte fördjupa mig i detta resonemang utan skulle endast vilja uttrycka önskemålet att tankegången undersökes ingående av nedrustningskommissionen.

Jag hemställer om bifall till utrikesutskottets utlåtande.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Efter den mycket grundliga genomgången av detta ärende i utrikesnämnden har utrikesutskottet åtnöjt sig med en hänvisning till motiveringen i propositionen. Något därutöver anser jag mig inte böra säga, då jag nu har att tala för utskottets räkning. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att de båda föregående anförandena har utmynnat i yrkande om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av väckta motioner rörande decentralisering av undervisningen för hörselskadade barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statsbidragen till skolskjutsar

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av väckta motioner rörande statsbidragen till skolskjutsar m. m.

Statsutskottet hade till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Widén m. fl.* (I: 77) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Norderön m. fl.* (II: 86), i vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning dels av grunderna för statsbidrag till skolskjutsar, med särskild hänsyn tagen till förhållandena i glesbygder, dels av möjligheterna till decentralisering av beslutanderätten i skolskjutsärenden till kommunerna i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson m. fl.* (I: 323) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.* (II: 381), i vilka anhållits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om översyn snarast möjligt av nu gällande bestämmelser för anordnande av skolskjutsar i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 77 och II: 86, i skrivelse

till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande anpassning mellan skjuts- och lästider i vad avsåge högstadiet;

II. att motionerna I: 77 och II: 86 samt I: 323 och II: 381, samtliga motioner i vad de avsåge statsbidragets maximering, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 77 och II: 86, i vad de icke behandlats under I. och II., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 323 och II: 381, i vad de icke behandlats under II., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr Carlsson, Eric, som dock ej antytt sin mening.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Till detta statsutskottets utlåtande har jag fogat en blank reservation och ber att få anföra några synpunkter i anledning av motionerna I: 323 och II: 381, väckta av mig m. fl. i denna kammare och herr Larsson i Hedenäset m. fl. i medkammaren.

Jag är glad över utskottets klarläggande, att avståndet mellan hem och skola skall räknas från dörr till dörr, och jag hoppas att detta blir bekantgjort för skolstyrelser och länskolnämnder.

Gällande bestämmelser om minst 3 kilometer för klasserna 1—3 och 4 kilometer för klasserna 4 och uppåt har varit tillämpliga länge. Alla barn som har längre avstånd till skolan får emellertid inte alltid skolskjuts — det finns en gammal bestämmelse om att skjutskostnaden inte får överstiga inackorderingskostnaden, som är fastlåst vid ett belopp vilket torde motsvara ungefär hälften av den verkliga kostnaden i dag. Nu har skolöverstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt ändringar härvidlag, varför jag inte närmare skall gå in

Ang. statsbidragen till skolskjutsar

på detta. Jag vill endast uttala förhoppningen, att denna framställning skall få det resultatet att ecklesiastikministern tar hänsyn till skolöverstyrelsens synnerligen välmotiverade propåer.

Av utskottets skrivning framgår, att då särskilda skäl föreligger kan skolskjuts medgivas till elever med kortare skolväg än gällande bestämmelser anger. Det hade varit tacknämligt om utskottet lämnat *någon* redovisning av när sådana särskilda skäl kan anses föreligga, och jag hoppas att utskottets talesman skall ge några exempel på detta.

Nuvarande avståndsbestämmelser har varit gällande under många år. Det har skett mycket på skolans område under denna tid, bl. a. har mängder av skolor dragits in. Bilen har blivit alltmer allmän. Den ingår som en del av vår standardhöjning. Vi har som motionärer ställt oss frågan: Borde inte också denna standardhöjning komma dagens skolelever till del? »Ja», säger någon, »men cykeln har också blivit vanlig bland skolbarnen.» Det är riktigt. Men finns det plats för cyklister på våra vägar, och allra helst för cyklande barn? Jag har praktiskt provat detta i sommar och fått en ganska god lektion i att cyklister helst ej skall finnas på våra allmänna vägar. Även om det stora flertalet bilister visar den ensamme cyklisten hänsyn, så gör inte alla det. Kan vi ta ansvar för barn på sju, åtta och nio år på våra hårt trafikerade vägar? Bilarnas antal har fördubblats på några år, vilket medför ökade trafikrisker.

För våra järnvägar har vi skyddsanordningar. Biltrafiken går med samma hastighet som tågen utan att vara bunden till fasta spår. Att släppa ut barn på cykel är farligt och medför oro för föräldrarna liksom det innebär fara för övriga trafikanter. Åtskilliga olyckor har också inträffat med barn ute i trafiken.

Vad som kan göras för att förhindra sådana olyckor måste göras. Visst har

Ang. statsbidragen till skolskjutsar

vi blivit avtrubbade i detta avseende, men det får inte vara så. Det måste ges ökade möjligheter till skolskjutsar, ty varje olycka är dock en tragedi.

Avståndsbestämmelserna tillämpas också ibland rigoröst. Jag har ett färskt exempel på detta. Gränsen för skolskjuts drogs genom en by, vilket medförde att några barn blev utan denna skjuts, därför att avståndet från deras hem till skolan var 15 meter för kort. Nog är paragrafer nödvändiga, men det behövs också praktiskt förnuft och jag kallar detta exempel för en orimlig stelbenthet.

Jag har en känsla av att 3—4 kilometer i en skogsbygd för en del myndigheter är en kortare sträcka än 3—4 kilometer i öppen terräng. Ensliga skogsvägar är inte alltid så trivsamma för barnen. Jag har ibland mött talet om älgfaran. Eftersom jag själv har erfarenhet av denna ifrån en skogsbygd, vet jag att den är en realitet.

Våra långa och hårda vintrar motiverar skolskjutsar i större omfattning än för närvarande. Jag är medveten om att det skulle innebära ökade kostnader med en ökad tillståndsgivning och en reformering av skolskjutsavstånden. Men, herr talman, barnen är ändå det dyrbaraste och värdefullaste kapital vi har. Strävan till ett barnvänligt samhälle måste vara utgångspunkten när vi har att bedöma frågan om skolskjutsar.

Jag skall nöja mig med detta; jag har endast velat framföra dessa synpunkter i en för många barn och föräldrar brännande och viktig fråga.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Eric Carlsson frågade vad utskottet menade med »särskilda skäl». Det kan jag utan vidare svara på. De flesta skoldistrikt och länskolnämnder anser, att med särskilda skäl i detta sammanhang avses om barnen har någon sjukdom, något

lyte eller annat som gör att de, trots de bestämmelser som finns, ändå kan få skolskjuts fastän sträckan är för kort. Jag skulle tro att de flesta — för att inte säga alla — skolstyrelser och länskolnämnder tar hänsyn till sådana förhållanden.

Det finns också andra omständigheter att beakta. Om en skolstyrelse har gjort upp med en bussägare att t. ex. utföra skolskjutsen och bussen inte blir fullsatt, kan han ändå ta upp barn, som har kortare väg till skolan än vad som angivits i bestämmelserna för att få utnyttja skolskjutsen. Detta innebär ingen fördyring för kommunen.

Herr Carlsson nämnde ett drastiskt exempel, där man hade mätt upp vägsträckan och den visade sig vara 15 meter för kort — jag kan ju inte avgöra om så var förhållandet, men jag litar på att herr Eric Carlsson har lämnat en riktig uppgift. Dock måste jag nog framhålla, att om sträckan i detta fall med 15 meter understeg minimigränsen 4 kilometer, så skulle exakt samma läge kunna uppstå om minimisträckan sänktes till 3 kilometer, ifall man rider på dessa avståndsbestämmelser.

Jag anser att metoder icke skall tillämpas så att resultatet kan synas orimligt, men det finns ingen regel utan undantag. Det kan ju vara så att skoldistriktet, om inget avseende fästes vid dessa 15 meter, skulle ha fått inrätta en särskild skolskjuts. Jag förstår att skoldistriktet inte ville ta en sådan extra kostnad, men därmed är inte sagt att jag försvarar detta.

Dessa skolskjutsförhållanden har förorsakat många problem landet runt, vilket vi i utskottet är fullt medvetna om. Att få den millimeterrättvisa som många önskar är omöjligt. Vi utgår från att skoldistrikt och länskolnämnder samt andra, som har med detta att göra, tillämpar bestämmelserna med förstånd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevärande utlåtande hemställt.

Ang. utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av väckt motion angående utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet.

I en inom andra kammaren av herr *Turesson m. fl.* väckt motion (II: 587) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt studiesociala utredningen att vid arbetet på att utforma det framtida studiefinansieringssystemet beakta de i motionen anförda riktlinjerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen II: 587 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, fröken *Ljungberg*, herr *Staxäng* och fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 587, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionen måtte överlämnas till studiesociala utredningen för att tagas i betraktande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Den här diskussionen kring utformningen av ett system för hur man skall finansiera de högre studierna äger onekligen rum under omständigheter, som är så pass intressanta att det vore synd att inte uppehålla sig litet grand vid dem.

Var och en, som är något intresserad av hur studiefinansieringen skall ordnas för de 80 000 eller kanske 90 000 studenter och liknande studerande, som

kommer att ägna sig åt postgymnasiala studier under de närmaste åren, vet att den s. k. studiesociala utredningen arbetat med det här problemet i ungefär fyra år. Det har från många håll och med fullt berättigande klagats över att utredningen inte blivit färdig, och den motion som ligger till grund för den reservation, som avgivits till statsutskottets utlåtande nr 161 innebär också en anmärkning på att utredningen inte blivit färdig. Men i gårdagens tidningar fick man helt plötsligt veta att utredningen nu slutjusterat sitt betänkande, vilket dock inte kommer att vara tillgängligt för läsning förrän någon gång under december månad och troligtvis inte förrän riksdagen hemförlovats.

Jag vet inte vad det är som har föranlett denna alldeles särskilda brådska från utredningens sida, om det är det förhållandet, att den här motionen kom upp till behandling i riksdagen och man på något sätt ville se till att det inte blev någon ordentlig diskussion där, eller om det möjligtvis är på det sättet att det är utredningsordförandens, herr *Palmes*, utnämning till statsråd som förorsakat denna slutspurt. Om orsaken är den sistnämnda, så är detta såvitt jag förstår den enda kända anledningen till att beklaga, att herr *Palme* inte tidigare har blivit utnämnd till statsråd.

Mot den här bakgrunden är det intressant att ta del av hur man nu kommer att handlägga denna fråga för framtiden. Man har ställt i utsikt en kortare remisstid än vanligt, men det står också i tidningarna, att det givetvis är ett önskemål från utredningens sida att regering och riksdag skall visa sig intresserade av ett snabbt beslut i frågan om stipendiering och lån för de högre studierna — så intresserade, att propositionen i frågan kan läggas fram redan vid vårriksdagen.

Ja, herr talman, brådskan är naturligtvis berömvärd i och för sig, men mot bakgrunden av den tidigare dokumenterade senfärdigheten kan det inte

Ang. utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet

hjälpas att denna brådska gör det plötsliga uppvaknandets intryck. Man måste också ställa sig litet frågande inför att behandlingen av det här betänkandet nu skall forceras, framför allt på remisstadiet. Alldeles nyligen kom det ett annat betänkande, som också berör ungdomarna. Det gäller förslag till statsfinansiering av ungdomsorganisationer, och det har blivit behandlat på precis samma sätt.

För dem som fortfarande hyser några illusioner om att remissinstanserna verkligen påverkar propositionsskrivandet ter sig naturligtvis det här tillvägagångssättet en smula underligt. För dem som är något mera skeptiska och som har en känsla av att de politiska besluten, även när det gäller en så viktig sak som studiefinansieringen, egentligen fattas i form av överenskommelser mellan regeringen och organisationerna, framstår naturligtvis remissförfarandet och för övrigt även riksdagsbehandlingen mera som en formalitet.

Det hade, såvitt jag förstår, varit bättre om utredningen hade tagit den trots allt ansevärda tiden tre år på sig i stället för fyra. Då hade vi både kunnat få en ordentlig behandling av den här frågan i riksdagen — en behandling som uppenbarligen utredningen vill åstadkomma, men som den inte ger någon möjlighet till — och kanske t. o. m. haft ett studiefinansieringssystem som verkade effektivt.

Herr talman! Jag vill sedan något beröra reservationen och den motion som ligger till grund för den.

Reservanterna har utgått ifrån att en betydande del av finansieringen av de högre studierna skall ske genom generella, ej behovsprövade lån. Detta skall gälla alla studerande, oavsett deras egen ekonomiska ställning eller till äventyrs föräldrarnas ekonomiska ställning. Det skall också gälla oavsett utbildningens art, huvudsaken är att den kan klassificeras som postgymnasiala studier. Vidare hävdar reservanterna att det lånebelopp, som skall utges, skall faststäl-

las med hänsyn till hur lång normalstudietiden är, och slutligen anser reservanterna att låntagarna skall beredas möjlighet till återbetalning under en verkligt lång amorteringstid. Åtskilligt av detta tycks, enligt vad som står i tidningarna rörande utredningens betänkande, ha blivit tillgodosett av utredningen, och det är vi från vårt håll självfallet glada åt; inte minst är vi tacksamma för att tanken att studielån — och för övrigt även stipendierna — inte skall bestämmas av föräldrainskomsten har blivit genomförd — om det nu är riktigt och det inte finns något håll att slinka ut igenom i utredningens motiv.

Såvitt jag förstår har utredningen alltså i princip samma uppfattning som motionärerna, nämligen att studiefinansieringens tyngdpunkt när det gäller de högre studierna inte minst av statsfinansiella skäl skall läggas på lånesidan.

Å andra sidan är reservanterna och motionärerna medvetna om att man inte kan klara de högre studierna uteslutande med lån. Man måste självfallet avväga proportionerna mellan lån och stipendier, men den avvägningen blir i stort sett beroende på vilka grundläggande värderingar man har. Vi har inte riktigt fått reda på vilka grundläggande värderingar utredningen har, men vi vet ju att inom Socialdemokratiska ungdomsförbundet har stipendieextremisterna — låt mig kalla dem så — förordat studielön. Det länder dem till heder att de inte smusslar med motiveringen för en studielön. Den är klar och kan inte missförstås. Det gäller helt enkelt en nivellering av lönerna. Om alla får sin utbildning gratis, d. v. s. på skattebetalarnas bekostnad, kan ingen rimligtvis begära högre lön än andra.

Men även om man avvisar den form av stipendiering som utgöres av studielön, kan man enligt vår mening inte avvisa varje form av stipendiering, fast man kan hesitera om vilken omfattning stipendieringen skall ha.

Vad är det då för motiv som enligt

Ang. utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet

min mening är avgörande för stipendiernas omfattning? Jag skulle vilja uttrycka det på det sättet att stipendierna måste få en sådan utformning och omfattning, att de stimulerar till studier. Det gäller att bibehålla de studiebegävningar som vi har vid universiteten och högskolorna och de andra utbildningsanstalter det här gäller. Det gäller kanske särskilt att söka bibehålla de studiebegävningar som kommer från familjer utan några studietraditioner. Där kan stipendierna få en betydande inverkan.

Lånefinansieringen innebär slutligen, som jag inledningsvis antydde, en garanti för en vettig lönedifferentiering på arbetsmarknaden. Men det finns dock en nackdel med lånefinansiering, och det är studiekostnader. Vi anser det därför självklart att ett studiefinansieringssystem som bygger på lån måste kompletteras med rätt till avdrag för studiekostnaderna vid beskattningen. Det är enligt min mening fullständigt självklart att så måste ske. Detta krav har också — jag tror under elva år — framförts här i riksdagen, inte minst från ijanstemannahåll och från högerhåll.

Jag vet att man på regeringssidan kan göra praktiskt taget vad som helst för att slippa genomföra en sådan reform. Det visar ju inte minst det experiment som man gjorde med den 25-procentiga avskrivningen av vissa statliga och andra studielån. Men jag undrar nu om det inte vore riktigt att studiesociala utredningen, om den nu framlägger ett förslag till allmän lånefinansiering, också har en lösning som innefattar rätten till avdrag för studiekostnader.

Om man läser studiesociala utredningens direktiv, kan det förefalla som om denna fråga inte kan innefattas under utredningens kompetens. Men eftersom avdragsrätten är ett så självklart komplement till lånefinansieringen, tror jag inte att man kan godkänna en sådan mera formell invändning som en hänvisning till direktiven utgör.

Jag skulle därför, herr talman, vilja sluta med att säga, att om studiesociala utredningen inte har övervägt avdragsrätten bör den göra det, och den bör särskilt göra det eftersom den nu har tillkännagivit att den i stort sett ansluter sig till en lånefinansiering. Det momentet ingår också i den motion, på vilken reservationen i detta utlåtande grundar sig. Jag vill därför, herr talman, hemställa om bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag har begärt ordet främst för att lämna herr Holmberg en saklig upplysning. I reservationen begärs att motionen skall hänvisas till studiesociala utredningen. Denna utredning undertecknade i lördags sitt betänkande, som nu befinner sig under tryckning. Arbetet med utredningens huvudförslag får därmed betraktas som avslutat, och vi kan inte gärna riva upp detta betänkande, som redan är underskrivet, för att behandla högerns reservation.

Dessutom vill jag bekräfta att utredningen har tagit relativt lång tid. Vi hade planerat tre år, men det blev fyra. Skälet därtill var väsentligen att när vi fick in materialet från våra undersökningar om akademikernas skuldsättning, om rekryteringen till olika skolformer o. s. v., befanns det att man icke gärna borde isolerat betrakta de studiesociala frågorna för universitetsstudierande och motsvarande. Det studiesociala systemet borde ses som en helhet, och då kom de studiesociala åtgärderna för elever i gymnasier, yrkesskolor, fackskolor o. s. v. in i bilden.

Sommaren 1962 tillsatte ecklesiastikministern ytterligare en utredning, den s. k. studiehjälpsutredningen, som hade till uppdrag att göra en översyn av studiestödet för just dessa elevkategorier. Utredningen avlämnade sitt betänkande för cirka sex veckor sedan. Nu kommer detta förslag, som berör eleverna vid

Ang. utformningen av det framtida studiefinansieringssystemet

högre utbildningsanstalter. Därmed ges det möjlighet att behandla frågan som en enhet både i riksdagen och i debatten i övrigt.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Det är svårt med orden. Jag vet därför inte om studiesociala utredningen har slutfört sitt arbete eller avslutat sin verksamhet. Det framgår inte av dagens tidningar, men av statsrådets uttalande får jag närmast den uppfattningen att utredningen har samlat sig och »avslutat» sitt arbete just i vad avser utformningen av ett finansieringssystem för de högre studierna. Å andra sidan framhöll också herr Palme, att man inte skall betrakta finansieringen av de högre studierna som en isolerad fråga, utan denna fråga skall ses i ett större sammanhang. Men i detta större sammanhang, tycker jag, skall inte bara ingå frågan hur man skall finansiera studierna på de lägre stadierna, utan där bör också rimligtvis ingå skattefrågan, nämligen möjligheterna att få avdrag för studieskulder.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Det är rätt tolkat, herr Holmberg! Jag menade att vi hade avslutat arbetet med att utforma ett studiefinansieringssystem. Det är omöjligt för mig att redovisa vad betänkandet innebär, innan utredningen blivit offentlig. Utredningen har inte släppt ut resultatet av sitt arbete. Däremot är det oundvikligt att det blir spekulationer i pressen, när en utredning kommer till slutet av sin verksamhet. Jag kan varken bekräfta eller dementera vad som stått i tidningarna på denna punkt.

När det sedan gäller skattefrågan är det riktigt att direktiven närmast går ut på att denna fråga icke skall behandlas av utredningen. Men det är inte direktiven som där spelar den avgörande rollen. Jag vill, herr Holmberg, erinra om att riksdagen år 1957 biföll ett utlåtande

från statsutskottet, där man gav till känna den mening, att om det skulle tillsättas en studiesocial utredning, skulle denna icke befatta sig med skattefrågan. Det var ett enhälligt utlåtande från statsutskottet, och det har naturligtvis varit av stor betydelse för studiesociala utredningens arbete. Vi har betraktat det som en förutsättning för vårt arbete.

Herr **NÄSTRÖM** (s):

Herr talman! Efter statsrådet Palmes yttrande kan jag fatta mig kort. Jag hoppas att riksdagen under vårsessionen 1964 skall få behandla alla de problem som hör till detta område.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Jag får alltså fatta herr Palmes uttalande på det sättet, att den studiesociala utredningen har använt direktiven för att komma undan den mycket besvärliga fråga som avdrag för studieskulder kan innebära.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! En korrektare beskrivning vore väl att studiesociala utredningen har respekterat riksdagens enhälliga uttalande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 162, i anledning av väckt motion om överförande av viss järnvägsmark

till lantbruksnämndernas markreserver; och

nr 163, i anledning av väckta motioner om utredning rörande centralhamnar på norrlandskusten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. redovisningen av kommitté-kostnader

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av väckta motioner angående redovisningen av kommittékostnader.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Schött* och *Per Petersson* (I: 361) samt den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors* (II: 423), hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i kommittékungörelsen införa bestämmelser om att specificerade uppgifter om kommittés kostnader, antal sammanträdesdagar, resor m. m. skulle angivas på väl synlig plats i kommitténs betänkande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 361 och II: 423, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Staxäng* och *Palm*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Jag skall be att i korthet få motivera den blanka reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Yrkandet i de motioner, som ligger till grund för utlåtandet, går ut på att specificerade uppgifter om kommittés kostnader, antal sammanträdesdagar, resor m. m. skall redovisas i kommitténs betänkande.

Ang. redovisningen av kommittékostnader

Den blanka reservationen jag nyss nämnde gäller inte klämman i utlåtandet utan utgör resultatet av en kompromiss — personligen hade jag helst velat gå på yrkandet i motionerna. Jag vet att det i riksdagsberättelsen finns vissa uppgifter, som kan vara tillgängliga för dem som är intresserade, men dessa uppgifter är inte specificerade, och de är inte så lättillgängliga för en vidare krets. Det är att märka att remissmyndigheterna har ställt sig mycket positiva till förslaget, och jag hänvisar då närmast till vad statskontoret yttrat. Det kan också parentetiskt sägas, att det nu föreslagna förfarandet tillämpas i exempelvis England och har där, såvitt jag vet, fungerat väl.

Utskottet understryker ju också betydelsen av en sådan redovisning i betänkandena som här är tänkt. Det är emellertid en mening i utlåtandet, herr talman, som enligt min uppfattning inte har där att göra och den lyder på följande sätt: »Samtidigt måste emellertid varnas för en sådan effekt av den avsedda omläggningen, att därigenom indirekt skulle skapas en press på tidschemat till förfång för utredningsarbetets ändamålsenliga bedrivande eller en hämsko med avseende på kommittéernas dispositioner exempelvis i fråga om planläggning av studieresor eller anlåtande av expertis.» Jag har hittills inte fått någon förklaring på innebörden av denna mening, och det är mig fortfarande omöjligt att förstå, hur en redovisning som det här är fråga om skall kunna få dessa verkningar och varför man alltså skulle behöva sätta in en så att säga varning i utskottets skrivning. Jag frågar: Skulle pressen på kommittéerna bli större, om en vidare krets av allmänheten fick tillgång till uppgifter om hur deras arbete har bedrivits, om kostnader i olika hänseenden o. s. v.? Jag tror det för min del inte. Jag tror också att det i denna sats ligger en viss misstänksamhet mot kommittéerna. Jag frågar mig fortfarande, om dessa skulle känna mindre ansvar

Ang. redovisningen av kommittékostnader

inför sin uppgift än vad som nu är fallet. Jag anser att det borde vara en god demokratisk regel med en öppen och gärna detaljerad redovisning, utan att detta behöves medföra de konsekvenser man här tycks vara så rädd för.

Jag kan tillägga att jag tycker att det är bäst att sådana kommittéer, som är litet ljusskygga och som alltså inte vågar eller vill redovisa de åtgärder de vidtagit, aldrig tillsättes.

Jag vill, herr talman, bara ha dessa reflexioner fogade till protokollet och har inte något yrkande i denna del.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Som motionär i detta ärende ber jag att få säga några ord.

Det har uppmärksammats att kommittékostnaderna stigit högst avsevärt. Vi har i vår motion erinrat om att kostnaderna för budgetåret 1961/62 uppgick till närmare 15 miljoner kronor. Av stadskontorets yttrande framgår, att utgifterna för budgetåret 1963/64 beräknas till 17,6 miljoner kronor eller att de ungefär tredubblats under de senaste tio åren.

Jag vill understryka, att vi motionärer på intet sätt vill kritisera kommittéväsendet som sådant. Det råder säkerligen full enighet om att kommittéväsendet, sådant det fungerar i Sverige, är en synnerligen värdefull tillgång i vårt samhälle. Vad vi som motionärer eftersträvar är bara en enkel och lättillgänglig redovisning av de sammanlagda kostnaderna för en utredning. En sådan redovisning borde enligt vårt förmenande innebära, att kommittéerna skulle bli mer benägna att påskynda sitt arbete och att iakta sparsamhet. Det är med tillfredsställelse som vi har noterat stadskontorets uttalande, att en i varje betänkande lämnad kostnadsredovisning torde vara väl ägnad att främja en effektivisering av kommittéarbetet och att en dylik kostnadsredovisning inte skulle medföra nämnvärt merarbete för kommittéerna. Stadskontoret

menar också att det med hänsyn till kommittéväsendets expansion föreligger bärande skäl för åtgärder i motionernas syfte.

Det förefaller helt naturligt att statsutskottet med hänsyn till remissmyndigheternas yttranden i sak ställt sig positivt till motionärernas förslag. Liksom fröken Andersson är jag emellertid något förvånad över utskottets skrivning, där utskottet befarar att kommittéerna skulle reagera mot den nya kostnadsredovisningen på det sättet, att de skulle avstå från verkligt värdefulla studieresor och från att anlita erforderlig expertis.

Herr talman! För min del delar jag inte denna utskottets farhåga. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att skrivningen på denna punkt ej skall förta den önskade effekten av motionärernas framstöt och att Kungl. Maj:t skall vidta erforderliga åtgärder för att man skall nå denna effekt.

Herr talman! Inte heller jag har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Herr Schött uppehöll sig utförligt vid kommittékostnaderna. Jag skall på den punkten bara tillägga, att om riksdagen skulle bifalla alla önskemål om utredningar, som inte minst reses av herr Schöotts meningsfränder, skulle sannolikt den siffra som han nämnde bli betydligt större. Jag skulle tro att den största insats som kan göras på kommittékostnadssidan är att man ålägger sig en viss behärskning när det gäller att begära utredningar.

Den passus i statsutskottets utlåtande nr 164, som fröken Andersson vände sig emot, är sannerligen inte värd någon längre mässa vare sig man som statsutskottets majoritet anser att den kan vara motiverad eller om man som högerreservanterna menar att den bör utgå.

Utlåtandet besvarar en i denna kammare väckt motion om att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i kommittékungörelsen införa bestämmelser om att specificerade uppgifter om kommittés kostnader, antal sammanträdesdagar, resor m. m. skall angivas på väl synlig plats i kommitténs betänkande. Önskemålet härom motiveras, förutom med att en dylik redovisning skulle vara ägnad att på ett enkelt sätt ge upplysning om vad varje enskilt kommittéarbete kostar, även med att detta säkerligen indirekt skulle komma att bli en drivfjäder för kommittéerna att bedriva sitt arbete så, att kostnader och tidsåtgång inte skulle komma att stå i alltför hjärt kontrast till det resultat utredningen presenterar.

Utskottet bejakar offentlighetsönskemålet. Det känner fröken Andersson mycket väl till, trots att man närmast kan tolka hennes anförande som om hon inte gjorde det. Utskottet anser dock inte att ett bättre tillgodoseende av detta önskemål bör få inverka menligt som tidspress på kommittéernas arbete. Inte heller vill utskottet att kostnadsredovisningen i betänkandena — jag betonar åter att utskottet inte motsätter sig denna redovisning — skall bli en hämsko på kommittéernas dispositioner när det gäller exempelvis planläggning av studieresor eller anlåtande av expertis.

Som framgår av det nu sagda har utskottsbehandlingen av motionerna varit välvillig, varför motionärerna borde ha anledning att vara tillfreds med att deras motioner rönt förståelse i sak, även om motiveringen inte i sin helhet accepterats.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det kan ju vara riktigt, som herr Gustavsson gör gällande, att det utskottsuttalande det här gäller inte är värt någon längre mäsja. Jag anser

Ang. redovisningen av kommittékostnader
emellertid att utalandet är signifikativt och tangerar den principiella inställning, som man väl ändå har, att en offentlig redovisning i så stor utsträckning som möjligt är önskvärd.

Jag kan inte förstå dem som invänder att det finns ju ändå en kostnadsredovisning i riksdagsberättelsen. Vad är det som händer om man får en redovisning, som också är tillgänglig för en större allmänhet? Jag anser, som jag nämnde i mitt första anförande, att tillgång till dessa uppgifter är en viktig demokratisk princip. Att detta skulle utgöra anledning för kommittéerna att bli mindre varsamma och lägga ned mindre omsorg på det utredningsarbete de har i uppdrag att utföra är jag fullkomligt oförstående för.

Jag vill påminna herr Gustavsson om att jag i statsutskottet yttrade, att ett led i sparsamheten är att vi litet var ålägger oss en något större återhållsamhet när det gäller önskemål om utredningar. Jag förstår att herr Gustavssons parti skulle önska, att oppositionen inte begärde några utredningar alls. Jag föreställer mig att det skulle vara mycket lugnt och skönt, men jag hoppas att oppositionen inte kommer att tillmötesgå denna önskan.

Vad det här gäller är att vinna besparingar utan att resultatet av utredningarnas arbete påverkas. Jag förstår inte hur en kommitté skulle vara funtad, som inte skulle våga vidta en åtgärd därför att denna skulle komma att redovisas offentligt. Detta resonemang är inte hållbart.

Jag vill erinra om att det har vidtagits en rad åtgärder för att göra besparingar och rationaliseringar inom kommittéväsendet. Jag vill här citera ett avsnitt av statskontorets yttrande, som jag tror att herr Schött inte återgav. Statskontoret anför: »Utöver de åtgärder av organisatorisk art, som hittills främst ansetts böra ifrågakomma för ernående av effektivisering av kommittéarbetet, torde en i varje betänkande lämnad kostnadsredovisning, som för

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

övrigt icke bör medföra nämnvärt merarbete för kommittéerna, vara väl ägnad att främja ifrågavarande rationaliseringssträvanden. Mot bakgrunden härav och i betraktande av kommittéväsendets inledningsvis antydda expansion föreligger enligt statskontorets mening bärande skäl för åtgärder i motionernas syfte.»

Sedan jag hört herr Gustavssons anförande, ångrar jag nästan att jag inte avgett en direkt reservation till utlåtandet med yrkande om bifall till motionerna.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Det är inte mycket att tillägga efter fröken Anderssons anförande, men också jag blev något orolig, när jag hörde herr Gustavssons inlägg. Jag vill än en gång understryka, att det inte är mot utredningarna som sådana som vi riktat oss. Vi har endast önskat, att kostnaderna för utredningarna skall redovisas på ett enkelt och lättbegripligt sätt. Vi tror att en sådan redovisning också i viss mån skulle bidra till att man inte drar på statsverket onödigt stora kostnader.

Herr Gustavsson menade att vi motionärer borde vara tacksamma. Vi är tack samma för att utskottet i sak har bifallit vår framställning, men vi beklagar att man använt en skrivning, som möjligen kan ta bort en del av den önskade effekten.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Fröken Andersson säger här, att hon ångrar att hon inte yrkade bifall till motionen. Men det hade väl skapat en ganska underlig situation. Först hade utskottet i sak bifallit motionen och sedan hade vid sidan därav funnits ett yrkande om bifall till motionen. Jag kan, uppriktigt sagt, inte förstå varför folk, som fått sin vilja fram, fortfarande driver processer.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Till det som herr Gustavsson senast sade vill jag lägga, att utskottet ger till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört. Men eftersom utskottets tillstyrkan — om vi nu skall kalla den så — har gått på skruvar så att säga, misstänker jag starkt, att Kungl. Maj:t ger en god dag i utskottets skrivning. Det saknas inte exempel på — och det framgår bl. a. av statskontorets remissyttrande — att Kungl. Maj:t inte tillmötesgått ens en enhällig riksdags aktiva yrkande i det ena eller andra hänseendet.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Utskottet har klart sagt, att kommittéernas kostnader skall redovisas i betänkandena. Vad är mera att begära? Skall vi hurra också?

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av väckta motioner angående översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 271, av herrar *Ragnar Persson* och *Lennart Geijer*, samt II: 313, av herr *Hagnell m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om

1) utredning i avsikt att närmare klarlägga omfattningen av i motionerna omnämnda överföringar till stiftelser samt stiftelsernas antal och förmögenhetsställning, ävensom

2) översyn av lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

I motionerna hade framhållits, att det under senare år märkts en tendens hos

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

vissa kategorier skattebetalare att undvika arvsskatten genom att överföra förmögenheten till en stiftelse för välgörande eller liknande ändamål. Testator kunde därvid i styrelsen för stiftelsen insätta egna familjemedlemmar. Stiftelsen kunde vidare givas sådan utformning, att inflytandet över förmögenheten — företrädesvis aktier i familjebolag — kvarläge i vederbörande familjs händer.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 271, av herrar Ragnar Persson och Lennart Geijer, samt II: 313, av herr Hagnell m. fl., om en översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I sitt yttrande över motionerna hade utskottet anfört bland annat följande:

»Flertalet av de över motionerna hörda remissmyndigheterna har vitsordat angelägenheten av en utredning rörande de av motionärerna påtalade förhållandena. Emellertid har, såsom justitiiekanslersämbetet framhållit, koncentrationsutredningen enligt givna direktiv bl. a. att kartlägga fördelningen av de juridiska ägandeförhållandena och förmögenhetskonzentrationen inom näringslivet samt att söka fastställa utvecklingstendenserna i dessa avseenden. I samband därmed skall utredningen även uppmärksamma i vad mån gällande aktiebolags- och skattelagar kan tänkas påverka dessa tendenser. Enligt vad utskottet erfarit kommer utredningen även att beakta stiftelsebildningar av den typ, som avses i motionerna. Då berörda spörsmål således redan är föremål för överväganden, anser sig utskottet inte ha anledning att tillstyrka motionärernas utredningsyrkande. Om resultatet av utredningens arbete bekräftar riktigheten av de i motionerna påtalade tendenserna till stiftelsebildningar i skatteundandragande syfte, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t sna-

rast vidtager erforderliga åtgärder för att komma till rätta med dylika missförhållanden.»

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

II) av herrar *Lundström, Erik Filip Petersson* och *Larsson* i Umeå, vilka dock ej antytt sin mening.

I den av herr Yngve Nilsson m. fl. avgivna reservationen utmynnade förslaget till utskottets yttrande i följande uttalande:

»Utskottet har för sin del erfarit att koncentrationsutredningen även kommer att beakta stiftelsebildningar av den typ, som avses i motionerna. Då berörda spörsmål således redan är föremål för överväganden, saknar utskottet anledning att tillstyrka motionärernas utredningsyrkande. Utskottet avstyrker alltså bifall till motionerna I: 271 och II: 313.»

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag vill först anmäla, att det har uppstått ett tryckfel i utskottsbetänkandet i fråga om reservation I. I betänkandet uttalas, att reservanterna under I ansett, »att utskottets yrkande bort ha följande lydelse»; skall vara utskottets *yttrande*. I fråga om utskottets hemställan har reservanterna, herrar Yngve Nilsson m. fl., ingen erinran att göra. Om denna hemställan är alltså utskottet helt överens. Det är endast i fråga om motiveringen, som vi har en avvikande mening.

Avvikelsen gäller kanske inte hela resonemanget. I vissa hänseenden skulle vi nog kunna finna varandra. För egen del skulle jag mycket väl kunna tänka mig en utvidgning av det allmänna insyn över stiftelser på så sätt, att stiftelser över ett visst belopp obligatoriskt ställdes under länsstyrelsens formella

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

tillsyn. Jag har i mitt civila arbete i flera fall blivit konsulterad i hithörande frågor och har därför en del erfarenheter. Jag har brukat tillråda, att hithörande stiftelser underställs länsstyrelsen. En föreskrift av sådan innebörd är närmast en ordningsfråga. Den kan dessutom undanröja eventuell misstro från utomstående.

Men det är en sak för sig. Jag och mina medreservanter kan omöjligt acceptera de onyanserade påståenden, som i motionerna och i betänkandet görs om stiftelsernas användning för skatteflykt och för ovidkommande syften.

Först och främst måste jag opponera mig emot utskottets uttalande, att flertalet remissmyndigheter vitsordat angelägenheten av en utredning rörande de av motionerna påtalade förhållandena. Det är en sanning med modifikation, minst sagt. Av de hörda remissmyndigheterna är det såvitt jag kunnat finna, endast en, länsstyrelsen i Göteborg, som motsvarar utskottets karaktäristik och positivt gått in för motionens yrkande. Möjligen kan man dit räkna också länsstyrelsen i Malmöhus län, som dock säger sig inte ha konstaterat några missbruk. Av de övriga fyra har ytterligare en inte haft något att invända mot en utredning, medan de återstående inte uttalar sig i ena eller andra riktningen, i den mån de inte, som justiekanslern, förklarar en utredning icke påkallad.

Nåja, därmed må förhålla sig hur som helst. Det är utskottets egen argumentering som är svår att vara med på. Utskottet refererar å ena sidan utan invändning gällande bestämmelser om befrielse från arvsskatt såvitt angår vissa stiftelser och förklarar vidare, att det i och för sig kan vara ett allmänt intresse, att större företagsenheter av familjebolagskaraktär inte splittras. Majoriteten har tydligen klart för sig, att dessa stiftelser kan fylla en viss funktion. Men, herr talman, sedan säger utskottet, att om det allmännyttiga ändamålet blir ett biintresse och stiftelsebildningens

huvudsakliga syfte är att bereda testator eller hans arvingar skatteförmåner och bibehållit inflytande över den reducerade familjeförmögenheten, då finns anledning för det allmänna att ingripa. Då menar man tydligen, att det är fara på taket.

Vilka rekvisit menar man skall konstituera, att ett dylikt huvudsyfte föreläggat? Det kan man fråga. Vad är det egentligen som sker vid en stiftelsebildning? Jo, testator eller hans arvingar avstår från en förmögenhetstillgång, som tillförs stiftelsen. Arvingarna får ingen del därav, och även avkastningen undandrages deras dispositionsrätt. Familjeförmögenheten reduceras med andra ord med motsvarande belopp, för att använda utskottsmajoritetens egen terminologi. Även om pengarna som skuld får stå kvar i företaget till gagn för dettas likviditet, så är familjeförmögenheten som sådan reducerad. Jag vill slå fast detta.

Att testators arvsberättigade anhöriga slipper betala arvsskatt för vad de inte fått ärva är ju endast fullt i sin ordning och innebär såvitt jag kan förstå inte att vare sig testator eller arvingarna får några obehöriga skatteförmåner. Skatteförmånerna tillkommer enligt lagens bestämmelser stiftelsen på grund av dess allmännyttiga ändamål och inga andra. De enda missförhållanden som till äventyrs det skulle kunna vara tal om vore, om avkastningen inte skulle användas för det i stiftelsen avsedda ändamålet eller om stiftelsens styrelse skulle tillerkänna sig själv alltför stora löneinkomster för förvaltningen. Det har inte ens påståtts att sådana missförhållanden skulle äga rum. Tvärtom tror jag att de större stiftelser, på vilka motionerna närmast tar sikte, är mycket noga med att iaktta sina skyldigheter i angivna hänseenden.

Till sist talet om maktkoncentration. Utskottets majoritet menar uppenbarligen, att stiftelsebildningen främjar maktkoncentrationen. Jag vill påstå raka motsatsen. Det som driver fram

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

maktkoncentrationen är inte stiftelsebildningen utan den kraftiga arvsskatten, vilken på större förmögenheter uppgår till inemot 60 % — eller 65 procent i andra arvsklassen. Det är denna arvsskatt som med gisselslag, skulle jag vilja säga, tvingar familjeföretagen att sälja sig till storföretag i aktiebolagsform eller holdingbolag. Den enda möjlighet som återstår att skapa fortsatta livsbetingelser för ett familjeföretag, så att det får en egen existens, är numera formen med den välgörande stiftelsen. Stiftelseformen möjliggör att företaget som sådant lever vidare, men i gengäld berövas testator och hans arvingar den förmögenhet, som eljest skulle ha tillkommit dem i arv.

Jag är rädd för att om utskottets tankar skulle följas av lagstiftaren, skulle detta leda till att samhället gick miste om värdefulla donationer. Viljan till donationer skulle försvinna eller i varje fall avtaga, och jag tror att det vore att beklaga. Jag vill bringa i erinran de förnämliga stiftelser som tillkommit genom enskilda medborgares storsinhet och allmänanda till gagn för samhället.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan med den av reservanterna Yngve Nilsson m. fl. anförda motiveringen.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! I åtskilliga avseenden kan jag naturligtvis hålla med herr Jacobsson, t. ex. när det gäller riskerna för bortfall av samhällsnyttiga donationer. Det är klart att den risken finns, men frågan blir beroende på hur detta spörsmål utvecklas i framtiden och hur problemet med lagstiftning löses, om det visar sig att en lagstiftning behövs.

Den springande punkten är emellertid huruvida verkligt missbruk av beskattningsreglerna sker vid en donation eller vid ett testamente till en stiftelse, alltså om testator har så att säga hederliga avsikter eller ej. Den saken skall nu koncentrationsutredningen för-

söka penetrera. Jag misstänker att det kan bli ganska svårt att avgöra och än mer att bevisa om det allmännyttiga ändamålet är ärligt menat eller bara att betrakta som ett knep för att undgå skatten. Men det är utredningens huvudvärk.

Skulle utredningen visa att s. k. samhällsnyttiga stiftelser verkligen tillkommer, som utskottet säger, »i huvudsakligt syfte» att donator eller hans arvingar skall beredas oberättigade skatteförmåner, så kan jag inte finna annat än att det är riktigt att man försöker komma till rätta med ett sådant missförhållande.

Att ägarna av ett familjebolag söker bevara ledningen av sitt företag, även om en del av aktierna eller tillgångarna donerats till en stiftelse, kan jag inte finna vara något fel. Det förefaller tvärtom vara högst naturligt, inte minst om företaget är en gammal släkttillgång eller om det genom testators eller familjemedlemmarnas gemensamma arbete har nått sitt värde. Först om stiftelsebildningens huvudsakliga syfte blir det jag nyss nämnt, det skattemässiga, föreligger anledning till reaktion.

I denna punkt och kanske i ytterligare någon har utskottets motivering såvitt jag förstår gjorts onödigt stel och onyanserad. Det verkar precis som om även önskan att bibehålla ledningen av familjeföretaget skulle vara någonting olämpligt, vilket jag inte kan finna.

Tre ledamöter av bevillningsutskottet, av vilka jag är en, har därför inte varit helt belättna med utskottets motivering, och vi har velat ge detta till känna. Meningsdifferenserna har emellertid inte varit större än att vi ansett oss kunna nöja oss med en blank reservation.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det har framgått av debatten vad motionerna rör sig om. Vi

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

är inom utskottet ense om yrkandet, och när det gäller motiveringen trodde herr Jacobsson att vi skulle komma överens i större utsträckning än som framgår av utskottets betänkande. Jag är inte så säker på det. Tror man bör läsa reservationen så, att reservanterna försöker släta över den verkliga problemställningen.

Liksom herr Lundström tror jag att det väsentliga här är frågan huruvida stiftelseinstitutet missbrukas i skatteavseende. Den saken är föremål för utredning, och jag hoppas att utredningen blir klarläggande. Vad det gäller är ju huruvida det förhållandet, att vår lagstiftning möjliggör ett avstående från föremålet för arvsskatten till allmännyttiga ändamål, förenas med andra syften.

Reservanterna säger att man inte har uppmärksammat något fall av missbruk. Jag tycker det är ett djärvt påstående av reservanterna. Att man inte har uppmärksammat någonting som tyder på missbruk vill i varje fall jag inte skriva under. För den händelse den kommande utredningen visar att institutet med allmännyttiga stiftelser har missbrukats, säger utskottet rent ut, att Kungl. Maj:t med det snaraste bör vidta åtgärder för att korrigera det fel som då har uppstått, eftersom det aldrig har varit statsmakternas mening att stiftelseformen skall användas för sådana ändamål.

Reservanterna talar om att vi genom vår skattelagstiftning formligen driver vissa förmögenhetsägare till sådana åtgärder. Jag förstår inte vad herr Jacobsson och hans medreservanter syftar på när de säger att den nuvarande skattelagstiftningen nästan är konfiskatorisk. Vad som har skett är — och det är herr Jacobsson medveten om — att vi har lyft upp det skattefria beloppet i botten vid förmögenhetsbeskattningen och tagit bort kvarlåtenskapsskatten. Att nu tala om att skatten skärpts i detta avseende kan jag inte finna motiverat, och det kan inte heller anföras som

argument för det skrivsätt som reservanterna använder.

Jag skall **inte tvista med** herr Jacobsson om huruvida remissinstanserna har tillstyrkt en utredning eller inte. Det framgår av utskottets betänkande, hur myndigheterna uttrycker sig. Det finns inga myndigheter som har avstyrkt. När t. ex. överståthållarämbetet säger att det inte vill uttala någon mening, tar inte myndigheten ståndpunkt, och det är lättförståeligt, men själva grundtanken i remissinstansernas uttalanden är så långt jag förstår alldeles klar.

Utredning pågår som sagt, och det kan förefalla vara ett missgrepp av motionärerna att väcka motioner när en utredning redan är i gång, men de får väl säga att de har varit så intresserade av saken, att de velat aktualisera den på det sätt som här har skett. Jag uttalar förhoppningen att utredningen når sådana resultat, att vi kan få en god överblick över huruvida denna lagstiftning tillämpas i enlighet med statsmakternas tidigare fattade beslut.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! När bevillningsutskottets ärade ordförande talar om missbruk av den nuvarande lagstiftningen, så vill jag först och främst säga att jag inte har kunnat finna att bevillningsutskottet har kunnat förelägga bevis för eller ens göra sannolikt att något missbruk har förekommit, och bevisbördan måste väl i detta fall vila på dem som påstår att missbruk har förekommit.

Vad sedan beträffar motionärernas uttalande om arvsskatten är det riktigt att arvsskatteförordningen relativt nyligen har blivit i viss mån tillrättalagd och att kvarlåtenskapsskatten har bakats in i systemet, men jag vill fästa bevillningsutskottets ordförandes uppmärksamhet därpå, att skärpningen av 1947 års arvsskattelag nu börjar framträda med all sin skärpa. Det är en ny

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

generation, som nu börjar komma upp i åldrarna, vilken icke kunnat göra några förhandsdispositioner. Jag har tillåtit mig att säga, att arvsskatten nu med gisselslag framtvingar åtgärder från familjeföretagens sida.

Det är tydligen litet svårt för oss att förstå varandra i den här saken, men jag skulle gärna, herr talman, vilja med några ord berätta hur det egentligen går till när sådana här donationer föds. Jag illustrerar det med ett exempel ur det praktiska livet.

Låt oss säga att en duktig företagare i en svensk stad har med skicklighet, svett och möda skapat en industri eller en serie mindre industrier, som ger försörjning åt en stor del av stadens invånare. Han har inga barn, men han har en brorson som yngre medhjälpare. Bliven äldre börjar han fundera över hur det skall gå med företaget efter hans död. Företaget är hans livsverk. Naturligt är därför att hans tankar främst går till möjligheten för företaget att leva vidare — det är för honom det primära — men dessutom vill han kanske gärna i sitt testamente komma ihåg den stad där han har förtjänat sina pengar. Han talar med sin advokat och kanske med stadsfullmäktiges ordförande. Advokaten upplyser honom om att om förmögenheten, låt oss säga 10 miljoner, investerad i fabriker, går odelad till brorsonen, så blir arvsskatten 6 390 000, en nätt peng att ta ut ur företaget! Uppenbarligen skulle en dylik penningavtappning äventyra företagets fortbestånd, även om tillstånd skulle erhållas att avbetala arvsskatten på låt oss säga tio år.

Inför detta perspektiv beslutar han sig för att testamentera hela förmögenheten till en stiftelse, vars avkastning skall odelad gå till stadens förskönande, till ungdomsvård eller något annat behjärtansvärt ändamål, som han kommit överens med stadsfullmäktiges ordförande om. Enligt 3 § arvsskattelagen åtnjuter stiftelser för dylika ändamål befrielse från arvsskatt. Efter några år dör

testator, och stadsfullmäktiges ordförande står med den höga hatten i hand vid graven och talar erkännssamma ord om stadens store son, som skänkt sin förmögenhet till staden.

Det är gott och väl. Låt oss emellertid se, hur det kommer att gå, om motionärerna och utskottsmajoriteten får sin vilja igenom. Ja, sex månader efter dödsfallet registreras bouppteckningen vid rådhusrätten. Bouppteckningsförrätaren konstaterar då, att vederbörande egentligen inte är en så samhällsgagnande person som alla har gått och trott. Han har visserligen skänkt bort hela sin förmögenhet, tio miljoner kronor, till samhällsgagnande ändamål, och avkastningen går odelad till sådana ändamål. Men — och det är tydligen det som man betraktar som ett upprörande faktum — han har samtidigt av de medel, som tillfallit stiftelseändamålet, undandragit staten arvsskatt på sex miljoner kronor. Han har gjort sig skyldig till den betänkliga handlingen att skänka bort tio miljoner kronor. Han borde tydligen i stället såvitt jag förstår herr John Eriksson rätt ha skänkt bort fyra miljoner och givit staten de andra sex miljonerna. Hans huvudsyfte kan misstänkas ha varit att undandraga staten skatt eller en tydligen enligt utskottsmajoriteten lika tvivelaktig sak, nämligen intresset för företagets fortbestånd. Donationen, menar man, är endast ett biintresse. Har han dessutom satt in sin brorson att tillsammans med advokaten och stadsfullmäktiges ordförande vara med i styrelsen för att övervaka att hans testamentariska intentioner fullföljs, blir saken ännu mycket värre.

Vad händer då i denna situation, om motionärernas mening går igenom? Ja, samhället måste ingripa. Vad kan bouppteckningsförrätaren tänkas göra? Motionärerna har tydligen tänkt sig att vid sådant förhållande skattebefrielse för stiftelsen skulle förvägras med alla de konsekvenser som detta kan medföra. Tror kammarens ledamöter att en

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

lagstiftning av sådan innebörd skulle tillåta donationer i fortsättningen? Nej, det kan leda till att många donationer icke kommer till stånd. Samhällsintresset gagnas icke därav.

Herr talman! Till sist vill jag erinra om att det finns ett gammalt ordspråk som säger, att örnen fångar inte flugor. Bevillningsutskottets örn — dess ordförande — har här fångat en fluga.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Det var ett uttalande av herr Ericsson som uppkallade mig att begära ordet.

Herr Ericsson förklarade att vi har slopat kvarlåtenskapsskatten. Det är faktiskt andra gången som herr Ericsson påpekar den saken. Det är ju alldeles riktigt att kvarlåtenskapsskatten slopats, men av herr Ericssons uttalande skulle man kunna tro, att det gjorts i sådan form att det därigenom totalt sett blivit en skattelindring. Så är icke fallet. I och med kvarlåtenskapsskattens slopande upphävdes nämligen vissa därmed förenade regler, vilket gör att skattebördan nu faktiskt blir betydligt större än tidigare. Det är bara detta påpekande som jag ville göra.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson sade att utskottet inte funnit några missbruk. Nej, utskottet har inte sökt efter missbruk. Det är den pågående utredningen som skall undersöka den saken. Jag reagerar emot att reservanterna förklarar, att vi inte funnit några missbruk. Det är en skrivning som nog blir svår att försvara från reservanternas sida.

Sedan vill jag hänvisa herr Jacobsson och kammarens ärade ledamöter till att läsa vad utskottsmajoriteten skriver på sid. 7 i det stycke som börjar med orden »I och för sig kan det vara ett allmänt intresse». Där slår utskottet fast, att i fråga om de donationsformer, som herr Jacobsson talar om, finns det inga delade meningar. Vi fortsätter emeller-

tid på fjärde raden nedifrån på sid. 7: »Om däremot» stiftelserna används till, etc. Det är där kärnpunkten ligger, vilket ju också herr Lundström påpekade. Herr Jacobsson talar om allmännyttiga stiftelser som skötes på det sätt som han beskrev, där kommunala myndigheter är inblandade och där det till yttermera visso inte finns några familjemedlemmars intressen att värna om. Då är saken självklar, och i sådana fall är det väl ingen som har något att invända emot skattebefrielse. Men det finns ju, som utskottet framhåller, vissa andra former, där allmännyttan blir ett biintresse och där man genom stiftelseformen skapar möjligheter att bibehålla hela förmögenheten orubbad. Herr Jacobsson demonstrerar detta genom att säga att egentligen skulle det ha blivit 6 miljoner i skatt av de 10, om man inte gjort en stiftelse.

Jag vill inte, herr talman, säga att jag är främmande för tanken att det kan tänkas former där staten bevakar sitt intresse i fråga om arvsskatten genom att ingå i en stiftelse för den del som motsvarar arvsskatten. Det tycker jag skulle vara rättvist ur många synpunkter. Däremot kan det inte ligga någon rättvisa i att man skaffar sig ett inflytande i ett företag för lång tid framöver men slipper ifrån den börda som andra medborgare får bära. Om man vill hålla samman en concern, varför skulle inte det allmänna kunna gå in och beverka sin rättmätiga andel? Det skulle kunna ske på olika sätt. Avkastningen till välgörande ändamål kan vi väl lämna åsido, eller hur herr Jacobsson? När det gäller en familjestiftelse, kan man ju bestämna avkastningens storlek, och det är i och för sig ett problem.

Ju mer vi fördjupar oss i denna debatt, desto mer tror jag att vi kommer fram till att vi får bättre underlag och argument när utredningen ligger på bordet. Jag tycker att det är viktigt att man har tillgång till fakta innan man uttalar sig alltför kategoriskt i en riksdagsdebatt.

Ang. översyn av lagen om tillsyn över stiftelser, m. m.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Som motionär skulle jag gärna sett att utskottsbetänkandet hade utmynnats i ett bifall till en separat utredning, men när nu utskottet säger att koncentrationsutredningen också kommer att beakta stiftelsebildningar av den typ vi avsett, kan jag avstå från att yrka bifall till motionen och i stället instämma i utskottsbetänkandet.

Därutöver skulle jag bara vilja säga följande. Herr Jacobssons tes är att viljan till donationer skulle avta, om motionärerna får det som de önskar. Jag tycker nog att herr Jacobsson på den punkten har överdrivit och i motionen lagt in mer än som är avsett — det har aldrig varit motionärernas mening att den som har ärliga avsikter skulle kunna drabbas av vad en utredning eventuellt kan resultera i.

Jag hade kanske också undrat om herr Jacobsson, när han i dag försvarade sin reservation, skulle vidhållit den litet kategoriska skrivningen beträffande frågan om missbruk eller icke missbruk. I herr Jacobssons hemstad pågår just en utredning, som omtalas i tidningarna, och där gäller det tydligen även en stiftelse och hur en koncern handlat beträffande den. Jag vill bara citera vad landsfogden säger enligt en tidning i dag, nämligen att undersökningsledaren hävdar, att avsevärda belopp inom koncernen överförts till stiftelsen för att undgå beskattning. Man kan naturligtvis inte dra alltför vittgående slutsatser medan en utredning pågår, men ett så kategoriskt påstående ger dock ett visst belägg för uppfattningen att det kan finnas anledning till utredningar.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Med anledning av herr Lennart Geijers sista yttrande med antydan att missbruk av en stiftelse skulle ha förekommit enligt en tidningsnotis från Malmö, vill jag säga att allting

kan missbrukas genom brottslig handling om sådan föreligger i det aktuella fallet. I det fall herr Geijer åsyftar är tydligen åtal ifrågasatt, och om åtalet leder till fällande dom rör det sig alltså om sådant missbruk som kan åtkommas med nuvarande lagstiftning. Det ligger på ett annat plan. Det har därför inte med denna sak att skaffa — vad utskottet åsyftar är missbruk av stiftelseformen som sådan.

Bevillningsutskottets ärade ordförande gjorde kanske en liten insinuation om att de stiftelser som vi talar om skulle kunna missbrukas genom att man reglerade avkastningens storlek. Jag tror inte att det finns några risker i den vägen. Först och främst ser ju skattemyndigheterna vid den årliga taxeringen till att en viss del av avkastningen — vanligen 80 % — utdelas för sina ändamål. Vidare har man, herr talman, i de stiftelser som varit särskilt utpekade och som jag haft tillfälle att i någon mån studera, noga tillsett att avkastningen till stiftelsen blir av samma storleksordning som den avkastning, vilken skall tillkomma andra. Ingen anmärkning torde kunna göras i angivna hänseende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan samt därefter särskilt avseende motiveringen.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare på godkännande av den motivering, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av utskottets

motivering, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i bevillningsutskottets betänkande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den motive- ring, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet av- givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio- nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja- propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 23.

Därjämte hade 17 ledamöter tillkän- nagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkän- nande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbel- beskattning och fastställande av bestä- melser angående handräkning beträf- fande arvsskatt.

Vad utskottet i detta betänkande hem- ställt bifölls.

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostads- kreditinstitutioner att lämna byggnads- kreditiv

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlå- tande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för- ordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypo- teksföreningar, m. m., jämte i anled- ning av propositionen väckta motioner.

I en den 5 april 1963 dagtecknad pro- position, nr 163, hade Kungl. Maj:t fö- reslagit riksdagen att antaga vid pro- positionen fogade förslag till

1) förordning om Konungariket Sve- riges stadshypotekskassa och om stads- hypoteksföreningar; samt

2) förordning om Svenska bostads- kreditkassan och om bostadskreditfö- reningar.

Propositionen, som grundade sig på bostadslåneutredningens betänkande angående stadshypoteks- och bostads- kreditinstitutionerna (SOU 1962:31), innehöll förslag om effektivisering av institutionernas organisation och verk- samhet i skilda hänseenden. Bland an- nat hade föreslagits nya regler om belä- ningsvärdenas bestämmande i syfte att nå en bättre samordning med de stat- liga bostadslånen. Vidare hade institu- tionerna föreslagits få rätt att i viss ut- sträckning lämna lån i form av bygg- nads-kreditiv. Ändrade regler för be- stämmande av de orter, där stadshy- poteks- och bostadskreditföreningar utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t skulle äga driva sin verksamhet, hade även föreslagits. De nya förordningar- na hade i propositionen föreslagits i princip skola träda i kraft den 1 juli 1963.

Till utskottet hade hänvisats följän- de i anledning av propositionen väckta motioner:

1. motionen II: 943, av herrar *Nilsson* i Tvärälund och *Börjesson* i Falköping, vari hemstälts, att riksdagen vid sin

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv

behandling av propositionen nr 163 måtte

I. besluta,

a) att de berörda kreditinstituten skulle bestämma belåningsvärden efter nu gällande grunder,

b) att skyldighet att amortera primärlån ej skulle föreskrivas i vidgad utsträckning, och

c) att rätt för de berörda kreditinstituten att lämna byggnadskreditiv ej nu skulle medgivas;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla,

a) att en översyn måtte företagas av grunderna för fastighetstaxeringen i syfte att få sådana resultat, som möjliggjorde en regelmässig anslutning av sekundärlånens övre gräns till de statliga bostadslånens nedre gräns, och

b) att i avvaktan på resultatet av nämnda översyn erforderliga åtgärder måtte vidtagas för att de statliga bostadslånen i förekommande fall skulle kunna fördjupas i den utsträckning, som erfordrades, för att de statliga lånens nedre gräns regelmässigt skulle sammanfalla med sekundärlånens övre gräns;

III. beakta vad i motionen i övrigt anförts; samt

2. de likalydande motionerna I: 783, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 948, av herr *Carlsson* i Stockholm *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta att i första hand avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 163 i de delar den avsåge rätt för stadshypoteks- och bostadskreditföreningarna att utlämna byggnadskreditiv, eller — om så ej skedde — att kreditinstitut med i huvudsak kortfristig utlåning måtte medgivas rätt att utlämna lån på samma villkor, som gällde för stadshypoteks- och bostadskreditföreningar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte,

1. med avslag å motionerna II: 943 samt I: 783 och II: 948, i vad motionerna avsåge frågan om rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna att lämna byggnadskreditiv, samt

2. med avslag å motionen II: 943, i vad den i övrigt avsåge ändring i de genom propositionen framlagda författningsförslagen,

3. för sin del antaga de genom propositionen framlagda författningsförslagen med de ändringarna, att ikraftträdandebestämmelserna erhöles i utlåtandet angiven lydelse;

B. att följande motioner, nämligen

1. II: 943

2. I: 783 och II: 948,

till den del de icke kunde anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

De av utskottet föreslagna ändringarna i författningsförslagen inneburo, att tidpunkten för förslagets ikraftträdande skulle ändras till den 1 januari 1964.

Reservation hade anförts av herrar *Regnéll, Schmidt, Gustaf Henry Hansson, Nils Theodor Larsson, Hernelius, Berglund* och *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte,

1. med bifall till motionerna II: 943 samt I: 783 och II: 948, i vad motionerna avsåge frågan om rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna att lämna byggnadskreditiv, samt

2. med avslag — — — (= utskottet) — — — framlagda författningsförslagen,

3. för sin del antaga de genom propositionen framlagda författningsförslagen med de ändringarna, att 12, 28 och 30 §§ ävensom ikraftträdandebestäm-

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv

melserna erhöle den lydelse, som i reservationen angivits.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Detta är kanske en teknisk fråga som skulle ha kunnat avhandlas på utskottsnivå. Då detta inte har lyckats, får jag ta kammarens tid i anspråk med att anföra följande.

Utskottets utlåtande är föranlett av en proposition om nya förordningar för statshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna. Propositionen grundar sig på bostadslåneutredningens betänkande. I stort sett är vi inom utskottet eniga om att tillstyrka propositionen på ett undantag när, nämligen i frågan om att statshypotekskassan och bostadskreditkassan med tillhörande föreningar skall få rätt att bevilja byggnadskreditiv.

Jag ber att få trycka på ett av reservanternas skäl för avslag på denna punkt, nämligen, att kreditinstitututredningens förslag borde avvaktas. Det kan då vara skäl att först anteckna vissa data om vad som föregått detta spørsmåls behandling. Bostadslåneutredningen lämnade sitt betänkande den 20 juni 1962. Propositionen är daterad den 5 april 1963. Dessförinnan, den 15 augusti 1962, bemyndigade Kungl. Maj:t departementschefen att låta verkställa en översyn av gränsdragningen mellan olika kreditinstituts verksamhetsområden. Det blev sålunda kreditinstitututredningen. För att göra bilden fullständig avlämnade kreditmarknadsutredningen sitt betänkande under år 1960.

När man sammanställer dessa data, framför allt beslutet om kreditinstitututredningen den 15 augusti 1962 och propositionens avlämnande den 5 april 1963, synes det mig som om man först borde avvakta kreditinstitututredningens betänkande. Reservanterna har ansett så, och vi stärks i vår uppfattning av direktiven för utredningen. Jag tillåter mig citera delar av dessa direktiv och ber samtidigt om tillgift för att det kanske blir litet långrandigt. Det är

emellertid nödvändigt, då mitt anförande i hög grad bygger på dessa direktiv.

I dem säger finansministern bl. a.: »Under remissbehandlingen uttalades emellertid från skilda håll, att utvecklingen inom kreditväsendet skapat förutsättningar för en friare konkurrens mellan de olika kreditinstituten och att lagstiftningen inte borde konservera historiskt betingade gränser mellan institutens verksamhetsområden.» I direktiven står det vidare: »Utvecklingen har nu gjort det angeläget att genomföra den prövning av frågorna rörande gränsdragningen mellan kreditinstituten, som förutskickades redan vid tillkomsten av de gällande lagarna på området. — — — Den förordade utredningen bör ha till uppgift att verkställa en förutsättningslös avvägning av de olika kreditinstituts inbördes ställning och funktion på kreditmarknaden.» För fullständighetens skull vill jag slutligen citera: »Däremot bör utredningen inte ingå på spørsmål rörande kreditinstituts verksamhet i övrigt eller rörande institutens inre struktur i vidare mån än som kan direkt föränsledas av uppgiften att pröva denna gränsdragning.»

Enligt dessa direktiv borde väl kreditinstitututredningen behandla ett spørsmål av det slag vi nu har uppe. Så har även många remissmyndigheter ansett. Kreditmarknadsutredningen har också i sitt betänkande framhållit att den då aviserade och nu tillsatta utredningen rörande gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten inte borde föregripas. Fördens skull avstod utredningen från mera genomgripande ändringar i banklagstiftningen. Man kan hämta ytterligare stöd för denna uppfattning i fråga om gränsdragningsproblemen i ett remissutlåtande av bank- och fondinspektionen — som den då hette — av den 26 februari 1962 rörande ändring av förordningen av år 1922 angående postsparbanken. Inspek-

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv

tionen framhåller: »En ändrad målsättning skapar en rad problem av ganska betydande räckvidd, som berör arbetsfördelningen inom vårt kreditväsende — speciellt gränsdragningen mellan statlig och privat kreditverksamhet» etc.

I ett remissuttalande av den 15 mars 1962 rörande individuella insättningsmaxima hos vissa penninginrättningar berör sparbanksinspektionen gränsdragningsproblemen beträffande olika bankinrättningars verksamhet och säger: »Dessa frågor höra i utpräglad grad till de problem om gränsdragningen mellan olika bankinrättningar, som enligt tidigare uttalanden av chefen för finansdepartementet borde särskilt utredas.»

Tiden medger ej att jag i detalj går in på dessa remissutlåtanden. Var och en skall finna paralleller i dem och skall finna att frågan om rätten för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna att bevilja byggnadskreditiv också är ett gränsdragningsproblem. Alla dessa gränsdragningsproblem hör intill samman och bör enligt mitt förmenande beaktas i ett sammanhang.

Det anförda är enligt reservanternas skäl nog för att för närvarande avslå propositionen i fråga om byggnadskreditiven. Vi tycks inte vara ensamma i vår uppfattning, av den långa raden av avstyrkande eller tvekande remissinstansers uttalanden att döma. Det är dock hälften av remissinstanserna det gäller, och det är inte mindre än åtta stycken som anser att spörsmålet bör hänskjutas till prövning av kreditinstitututredningen. Riksgäldsfullmäktige anser förslaget vara otillräckligt underbyggt.

Utan att vilja föregripa kreditinstitututredningen skulle jag dock vilja göra ett allmänt principiellt påpekande. Inom industrien har vi under senaste år sett strukturförändringar av ganska omfattande slag. Bakom dessa ligger ett krav på ökad räntabilitet, och man har

därvid stått i valet mellan att utöka sin rörelse med produkter eller verksamheter som andra företag har på sitt program — jag frånser här frågan om att ta upp helt nya, okända tillverkningsobjekt — eller att specialisera sig ytterligare på befintlig tillverkning eller verksamhet. I båda fallen bedrivs naturligtvis rationalisering, men man torde väl kunna påstå att rationaliseringen har större möjligheter att ge gott utbyte på den senare framgångsvägen, framför allt därigenom att den genom specialiseringen framtvingade ökade omsättningen bättre kan förränta en kvalitativt högre och dyrare produktionsapparat och täcka de därmed förenade högre fasta kapitalkostnaderna. Datamaskinen har i hög grad bidragit till denna utveckling.

Jag förmenar att de olika kreditinstitutens verksamhet också bör bedömas med bl. a. dessa synpunkter som bakgrund. Alla kan inte göra allt! Även om en utökad verksamhet på nya områden kan ge ökad kostnadstäckning för befintliga kostnader, är det inte säkert att kostnadstäckning medges för den nyttillkommande verksamheten, i detta fall för servicekostnaderna. Det är inte heller säkert att servicen för låntagarna blir bättre. Blir kostnadstäckningen sålunda otillfredsställande, går detta antingen ut över låntagare eller långivare eller båda.

Departementschefen säger att kreditgivningen bör bedrivas med försiktighet. Ja, byggnadskreditiv är ingenting att leka med. Det krävs en uppmärksam övervakning och kontroll samt en intim kännedom om kreditivtagaren och hans resurser och förmåga att fullfölja byggnadsverket. Den organisation som affärsbankerna redan har och som efter många års erfarenhet visat sig vara ganska effektiv måste nu föreningarna och hypotekskassan och bostadskreditkassan bygga upp och utprova.

De synpunkter och tankar som framkommit i de förut omnämnda utlåtanden

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv

dena är värda att uppmärksammas vid bedömandet av den stora allmänna frågan om det är klokt att ytterligare splittra våra kreditinstituts verksamhet på *alla* instituts verksamhetsområden. Därför har vi reserverat velat avvakta kreditinstitututredningen. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Jag tror att reserverna i den här frågan på något sätt är rädda i överkant. Herr Schmidt refererade till departementschefens uttalande, att denna kreditgivning skulle ske med stor försiktighet. Man bör ju understryka just den saken, nämligen att det hela skall tillämpas med mycket stor försiktighet, man får ändå inte glömma att det finns områden i det här landet, där placeringen av byggnadskreditiv skapar stora svårigheter. Man har anledning räkna med att departementschefen genom propositionen avser att eliminera dessa svårigheter.

Jag tror, herr talman, att jag skall in-skränka mig till att referera vad utskottet säger i början av sitt utlåtande: »De genom propositionen framlagda förslagen beträffande stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionernas organisation och verksamhet bygger på målsättningen att söka skapa sådana former för långivningen till bostadsbyggandet, att en smidig och rationell kreditförsörjning underlättas. Utskottet finner denna allmänna målsättning naturlig och ändamålsenlig.»

Mot denna bakgrund får man enligt utskottets uppfattning klart för sig att man genom denna åtgärd skapar större möjligheter att få byggnadskreditiven placerade och att det också måste bli bättre möjligheter vid den tidpunkt då byggnadskreditiven skall avlastas. Det går smidigare när bostadskreditföreningarna redan från början har kreditiven.

Jag ber, herr talman, med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Just i fråga om att byggnadskreditiven sköts och att den långfristiga upplåningen ordnas ber jag att få hänvisa till vad fondstyrelserna säger, nämligen att den livliga byggnadsverksamheten får antas ställa väsentligt ökade anspråk på berörda kapitalmarknadsinstitut under senare delen av 1963. »Att i detta läge splittra stadshypoteks- och bostadskreditinstitutens resurser förefaller styrelserna mindre välbetänkt.» Det är just detta som är det väsentliga. Blir byggnadskreditiven bara avlyftade av kapitalmarknadsinstitut som har resurser, är det inga som helst problem med byggnadskreditiven.

Herr Stähle bemötte inte vad jag sade om att vi skulle avvakta kreditinstitututredningen. I det avseendet tycks utskottsmajoriteten tydligen ha känt på sig att man får iaktta en viss försiktighet. Utskottsmajoriteten säger, att man inte får föregripa ställningstagandena inom kreditinstitututredningen, utan att utredningen givetvis måste anses oförhindrad att inom ramen för sitt en gång givna uppdrag pröva ändamålsenligheten av bl. a. frågan om stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionernas rätt att lämna byggnadskreditiv.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Bakgrunden till utskottets ställningstagande är den som jag också nämnde i mitt förra anförande: svårigheten på en del orter här i landet att få byggnadskreditiv. Det är därför man har öppnat denna möjlighet för hypoteksföreningarna att mildra svårigheterna, men med instämmande i vad departementschefen här har sagt att anordningen skall tillämpas med stor försiktighet.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Vi har i dag redan haft och kommer ännu mera att få framför

Ang. rätt för stadshypoteks- och bostadskreditinstitutioner att lämna byggnadskreditiv

oss utskottsutlåtanden i vilka avslag yrkas på motioner med hänsyn till pågående utredningar. Som herr Schmidt har påpekat pågår en utredning om kreditinstitutens verksamhet, och under sådana förhållanden skulle ju mycket väl också hänsyn ha kunnat tas härtill. Utskottets majoritet vill inte göra detta utan vill i alla fall få propositionen bifallen. Jag vet inte om jag därav kan dra den slutsatsen att väl motioner kan avslås med hänvisning till pågående utredningar, men ingalunda propositioner.

Jag är också ense med herr Schmidt om att det är ganska egendomligt att utskottsmajoriteten är så pass osäker på sin sak att den säger att den sittande utredningen under alla förhållanden måste pröva frågan. Innebörden kan bli att hypotekskassorna och hypoteksföreningarna lägger upp en organisation som behövs för dessa kreditiv. Att ge kreditiv är ingalunda någon lätt sak — det krävs bl. a. tillsyn på arbetsplatserna. Den organisationen kan sedan befinnas vara av mindre värde, om kreditinstitututredningen kommer till det resultatet att kreditiv icke bör ges av dessa institutioner. Det bör man också beakta i sammanhanget. Av viss betydelse därvid är även att medlemmarna i hypoteksföreningarna, d. v. s. låntagarna, är solidariskt ansvariga.

På en punkt har jag en formell men ingen materiell erinran mot majoritetens utlåtande.

Det står på ett ställe, närmare bestämt på sidan 26, i utlåtandet att Sigab är principiellt likställt med dessa kreditinstitutioner. Det är ju inte riktigt eftersom hypotekskassorna och hypoteksföreningarna är solidariskt ansvariga. Deras verksamhet regleras av kungl. förordningar, vilket inte är fallet med Sigabs.

Beträffande herr Stähles påstående att syftet med förslaget är att eliminera vissa svårigheter med kreditiven, så är det förvisso ett gott syfte i den mån så-

dana svårigheter i dag föreligger eller kan komma att föreligga. Men jag vill till herr Stähle säga att det inte blir mera pengar genom denna tekniska omläggning. Vad man kan få på kreditivgivning kan man i stället förlora på de fasta, bundna krediterna.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Då vi i utskottet bedömt denna fråga har vi bedömt den efter angelägenhetsgraden. Vi har också understrukit att den utredning som pågår givetvis skall fullföljas enligt de direktiv som utredningen har, men man måste vid olika tillfällen också ta hänsyn till angelägenhetsgraden av det man behandlar. I detta speciella fall har vi bedömt angelägenhetsgraden såsom så framträdande, att vi kommit just till det resultat som redovisas i vår skrivning i utskottets utlåtande.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Det var ett uttalande av herr Stähle som jag fäste mig vid och som jag tycker inte bör få passera obemärkt. Han sade att det finns orter där det är svårt att få byggnadskreditiv. Men vi har 16 affärsbanker. Om vi drar ifrån Sparbankernas bank och Jordbrukets bank finns det fem stora banker och nio provinsbanker, med kontor spridda över hela landet. Jag kan inte med den kännedom jag har om förhållandena tänka mig att det kan vara svårt på någon ort att få ansökningar om byggnadskreditiv välvilligt behandlade, naturligtvis under förutsättning att rimliga säkerhetskrav kan uppfyllas. Dessa säkerhetskrav måste ju också hypoteksföreningarna ställa upp, om de skall sköta verksamheten på ett tillfredsställande sätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmanen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar,

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

yttrade, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen enligt de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schmidt* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schmidt* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 61.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten B hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels väckta motioner om lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar, dels ock väckta motioner om lagstiftning angående skadestånd i offentlig verksamhet;

nr 39, i anledning av väckta motioner om utredning angående statstjänstemans ersättningskyldighet; och

nr 40, i anledning av väckta motioner om värnpliktigs ersättningskyldighet för skada vållad under militärtjänstgöring.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 16 i första kammaren av herr *Jonasson* och herr *Olsson, Ernst*, samt nr 17 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag till en allmän bestämmelse i brottsbalkens kapitel om brott mot liv och hälsa rörande skyldighet att bistå annan i nödsituation i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 16

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

och II:17, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Nilsson, Ferdinand, vilken ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I:16 och II:17, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning avseende införande i brottsbalken av en bestämmelse om en allmän skyldighet att bistå annan i nödsituation, varvid särskilt borde beaktas de ökade risker för farliga trafikolyckor, som våldades av växande trafikproblem.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! När jag helt kort vill beröra anledningen till att jag avgivit en reservation vid utskottets utlåtande, är det framför allt två synpunkter som jag redan från början vill anföra. Den ena är önskvärdheten av att det i vår lagstiftning upptas sådana bestämmelser som det här är fråga om, eftersom sådana lagstiftning finns i våra nordiska grannländer — i Danmark och Norge. Den andra synpunkten är det i våras fattade beslutet om införandet av högertrafik. Jag utgår ifrån att de svårigheter, som särskilt under en övergångstid kommer att föreligga, kommer att öka frekvensen av trafikolyckor. Under sådana förhållanden och då vi vet hur många s. k. fartdårar är konstruerade, har jag en alldeles bestämd känsla av att det är lämpligt och bra att man inskräper betydelsen av att folk inte får fara hur som helst utan måste göra något för att ta hand om människor som råkat ut för olyckor och svårigheter. Det är ur dessa synpunkter som denna reservation har tillkommit.

Jag kan erinra om att man även på håll, där man av praktiska skäl ställer sig tveksam till lämpligheten av sådana här bestämmelser, är övertygad om att det är rimligt och överensstämmande

med rättsmedvetandet att denna moraliska skyldighet skall föreligga. Jag konstaterar att Försäkringsbolagens riksförbund finner det vara en självklar moralisk plikt att efter förmåga bistå nödställd. Statsåklagaren i Malmö menar att de flesta människor träder i funktion då de står inför en nödsituation och att det överensstämmer med den allmänna samhällsmoralen att göra på det sättet. Likadant resonerar Föreningen Sveriges stadsfiskaler och Sveriges advokatsamfund. Statsåklagaren i Göteborg har särskilt dröjt vid bilismen och vad därmed sammanhänger, och han är mer pessimistisk i sin uppfattning än de som anser det vara självklart att folk griper in i sådana här situationer, men han menar att det är uppmuntrande att försäkringsbolagen numera utfäst sig att ersätta kostnader för rengöring av bilklädsel o. dyl. i samband med transport av skadade vid trafikolyckor. Han hoppas att det skall bli bättre men finner tydligen att det inte är bra som det är. Har man den inställning som här berörts är det klart att det också är rimligt att den positiva rätten skall utformas därefter.

När det emellertid talas om de praktiska svårigheter som föreligger — även om man principiellt är positivt inställd till det hela — vill jag hänvisa till vad Svea hovrätt och Föreningen Sveriges häradshövdingar anfört i detta fall. Svea hovrätt påpekar att det med hänsyn till den ökade trafiken över gränserna är önskvärt att ha likartade bestämmelser i de nordiska länderna. Häradsövdingeföreningen anför att det är stötande även för den allmänna rättskänslan att det inte finns några sådana bestämmelser och menar att det finns anledning att räkna med att den ökade biltrafiken kommer att medföra svårigheter i detta fall. Även stadsfiskalföreningen ifrågasätter en vidgad skyldighet genom en särskild lagstiftning, och Motorförarnas helnykterhetsförbund har tydligen på känn att det är någon-

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

ting rimligt och riktigt med en sådan lagstiftning och vill därför inte motsätta sig den.

Vad som sagts angående svårigheterna att utforma och tillämpa bestämmelserna vederlägges såvitt jag förstår av häradshövdingeföreningens uttalande att dessa svårigheter inte bör vara oövervinneliga. Föreningen menar att när det finns en god förebild i den norska lagstiftningen, bör det kunna gå att knäcka problemet även i svensk juridik.

Därför och med betoning av att det framför allt är de växande trafikproblemen som gör sådan lagstiftning aktuell ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna, till utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Olsson, Ernst*, (cp) och herr *Jonasson* (cp).

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Jag skall be att få instämma i vad herr Ferdinand Nilsson här anförde, dock med undantag för vad han sade beträffande högertrafiken, eftersom jag inte är av den uppfattningen att högertrafiken kommer att, i varje fall på längre sikt, medföra en ökning av trafikolyckorna utan tvärtom. Jag instämmer emellertid i hans yttrande i sak och i hans yrkande om bifall till reservationen.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! Att envar efter förmåga bör bistå annan, som befinner sig i nödsituation, råder det väl inga delade meningar om, i varje fall inte i denna församling. Det är väl däremot inte lika enkelt att kriminalisera uraktlåtenhet i detta hänseende. Jag vill erinra om att frågan aktualiserades redan i samband med förarbetena till den nyligen antagna brottsbalken. Straffrättskommittén anförde i detta sammanhang att enligt kommitténs mening hade hos

oss knappast framträtt något behov av att utöver vad som följer av gällande regler upptaga en allmän bestämmelse om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara. Mot bakgrunden av straffrättskommitténs betänkande upptogs inte heller i brottsbalken någon motsvarighet till den bestämmelse som nu yrkas i föreliggande motioner. Detta föranledde inte heller någon erinran från riksdagens sida.

Sedan brottsbalken antagits har nu dessa motioner väckts. I linje med den noggrannhet, med vilken första lagutskottet behandlar alla ärenden — även sådana som nysst har varit föremål för riksdagens prövning — har motionerna sänts ut på remiss. Herr Ferdinand Nilsson har genom att återge valda avsnitt ur vissa remissyttranden lyckats åstadkomma en godtagbar motivering för utredning av ett ärende, som nysst har varit föremål för utredning och prövning. Jag skulle ju genom att på samma sätt återge valda avsnitt ur mindre positiva remissuttalanden kunna få till stånd en ännu starkare motivering för avslag på motionerna. Jag skall emellertid inte ta kammarens tid i anspråk härmed. Man bör ju inte bruka mer våld än nöden kräver. Jag kan därför nöja mig med att hämta mina argument ur samma källor som reservanten.

Det mest positiva remissutlåtandet har avgivits av Svea hovrätt. Hovrätten påpekar emellertid även bl. a.: »Ett lagbud av detta slag måste med nödvändighet utformas i ganska allmänna ordalag för att kunna täcka de vitt skilda situationer, för vilka det är avsett. De lagtolkningsproblem, som måste uppstå till följd härav, kan medföra risk för bristande enhetlighet i praxis. Svårigheter kan vidare tänkas uppkomma för den enskilde att i det särskilda fallet bedöma om situationen är sådan att hans ingripande är av lagen påkallat och vilka åtgärder som i så fall bör vidtagas. Man kan även», anför hovrätten, »ifrågasätta lämpligheten av att

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

skapa ett brott vars objektiva innehåll ofta kommer att växla efter person.»

Detta citat är alltså hämtat ur det positivaste remissyttrandet över motionerna. För egen del skulle jag i sammanhanget vilja säga att om man skall kriminalisera en åtgärd eller uraktlåtenhet att vidta en åtgärd bör lagtexten kunna utformas så att åklagarmyndigheten, den dömande myndigheten och inte minst den enskilde medborgaren har möjlighet att bedöma när och hur han skall handla eller om han skall uraktlåta att handla.

Reservanten tar som exempel de alltmer ökande trafikolyckorna. Mot bakgrunden av det anförda skulle jag vilja hävda att exemplet är illa valt. Inte minst på detta område kommer nämligen svårigheter att uppstå för den enskilde att avgöra hur han bäst gagnar den som råkat ut för en trafikolycka. Det nämnes i motionerna att det har förekommit fall där någon vägrat att ställa sin bil till förfogande för transport av skadad till sjukhus och läkare. Enligt läkaruttalanden är det emellertid svårt för den enskilde att avgöra om han gör den skadade en tjänst eller en otjänst genom att ställa sin bil till förfogande för en snabb transport. En snabbt och olämpligt utförd transport kan ofta medverka till försening eller rent av till hindrande av den skadades tillfrisknande. I vissa situationer kan man nog gagna den skadade bättre genom att icke ingripa utan låta honom invänta sakkunnig ambulanstransport till läkaren.

Det har också i motionerna som exempel nämnts uraktlåtenhet att ställa telefon till förfogande för rekviderande av hjälp till skadade. Jag vet inte om något dylikt någon gång har förekommit, men om det skulle ha inträffat kan jag väl tänka mig att det då varit fråga om t. ex. en ensamboende gumma, som blivit väckt mitt i natten av någon som säger sig vilja låna telefon för att rekvidrera hjälp till en skadad. Jag kan finna det både förståeligt och ursäktligt om

vederbörande i ett sådant fall vägrar att öppna, därför att hon inte kan bedöma om det anförda motivet är riktigt eller om syftet har varit något annat.

Man hänvisar vidare i reservationen till önskvärdheten av en likartad lagstiftning i de nordiska länderna och framhåller att sådana lagbestämmelser som yrkas i motionerna finns i de övriga nordiska ländernas strafflagstiftning. En av remissinstanserna har gjort en undersökning av hur man tillämpar dessa bestämmelser i våra grannländer. Från politiinspektören i Oslo har därvid inhämtats att i allt fall i politidistriktet Oslo, Bergen, Trondheim och Strinda, Stavanger, Asker och Bærom åtal under de senaste fyra åren icke väckts med stöd av denna lagbestämmelse. Från Köpenhamn har inhämtats att antalet överträdelser mot den danska strafflagens bestämmelse icke registreras men att enligt de tryckta samlingarna av domar i brottmål under åren 1933—1952 endast förekommit att lagen tillämpats fem gånger, d. v. s. en gång vart fjärde år under en tjuugoårsperiod, som nu ligger tio år tillbaka i tiden. Om lagbestämmelsen behövt tillämpas under de senaste tio åren känner man inte till i Köpenhamn.

Jag delar reservantens uppfattning att lagbestämmelserna i de nordiska länderna bör vara likartade så långt möjligt, men om det nu förhåller sig på det sättet att man inom de nordiska grannländerna har en lagbestämmelse, som inte kan eller bör tillämpas, kan man också få till stånd en enhetlighet på det sättet att våra grannländer ur sin lagstiftning rensar ut sådana paragrafer varav behov icke föreligger.

Med stöd av det anförda yrkar jag herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande gjorde några anmärkningar, som jag efter fattig förmåga skall försöka åstadkomma någon vederläggning av.

Om straff för underlåtenhet att bistå den som befinner sig i fara

Först säger han att ärendet nyss varit uppe, och det är alldeles riktigt. Men det har också inträffat något nytt, och då återkommer jag till vad jag förut sagt angående beslutet i våras om högertrafiken.

Jag tror inte att det föreligger så stora motsättningar mellan herr Alexanderson och mig på denna punkt. Herr Alexanderson sade att han trodde att i det långa loppet skulle högertrafikreformen inte medföra större antal olyckor. Den saken tillåter jag mig inte att ha någon bestämd mening om, men tydligen är han och jag alldeles överens om att det under ett övergångsskede är på ett annat sätt. Därmed anser jag mig också ha svarat vice ordföranden på denna punkt.

Sedan säger herr Ahlkvist att man kan lösrycka vissa stycken ur remissyttrandena och därigenom åstadkomma ett missvisande intryck. Men jag återgav systematiskt de punkter i utskottsreciten där det visat sig att remissinstanserna pekat på att det fanns ett allmänt rättsmedvetande eller ett moraliskt krav i detta fall. Det var alltså inte genom lösryckta stycken utan genom en systematisk analys, som jag kom till detta resultat.

Herr Ahlkvist roade sig med att ur Svea hovrätts starkt positiva yttrande anföra några, jag vågar verkligen säga, lösryckta stycken, som harmonierar dåligt med hovrättens uttalande att det med hänsyn till den ökade trafiken över gränserna framstår som *önskvärt* att likartad lagstiftning gäller i de nordiska länderna.

Herr Ahlkvists slutargumentation angående frekvensen av fall i de nordiska länderna och hans starkt storsvenska uppläggning, att någon gång skulle de också rätta sig efter oss, är någonting som talar till min känsla, men jag vågar inte dra alldeles samma slutsats som herr Ahlkvist av de anförda siffrorna. Det är nämligen så att en lagstiftning också kan verka avhållande ifrån att begå en förseelse. Av den mycket osäk-

ra och vaga danska statistiken och de kanske utförligare och riktigare norska uppgifterna, att fallen inte var så många, kan man i stället dra den slutsatsen, att en reform på denna punkt också medför förhoppningen att antalet tillfällen då man i Sverige inte lämnar hjälp genom införande av lagstiftning skulle minskas till samma storleksordning som i Norge och Danmark. Vore detta fallet kan nog herr Ahlkvist och jag vara överens om att då gör en lagstiftning en väsentlig nytta.

Ur dessa synpunkter kan jag för min del säga, att jag är mycket obotfärdig och vågar vidhålla mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av väckta motioner om inbetalningen av kommunernas andelar i folkpensionskostnaderna;

nr 66, i anledning av väckta motioner om en enhetlig socialvårdslagstiftning, m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande kioskhandel med livsmedel;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 29 december 1949 angående handel med skrot, lump och begagnat gods;

nr 69, i anledning av väckta motioner angående livsmedelsstadgans bestämmelser om försäljning av färsk fisk, m. m.; samt

nr 70, i anledning av väckt motion angående utbetalningen av sjukpenning

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

och pension till vissa alkoholmissbrukare.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av motioner om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 551 i första kammaren av herr *Holmberg* och nr 668 i andra kammaren av herr *Bohman*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam utredning i de i motionerna närmare angivna hänseendena för att vinna en bättre miljögestaltning än för närvarande inom bostadsbyggandet och för att åstadkomma en ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att förevarande motioner, I: 551 och II: 668, såvitt de avsåge hemställan om utredning för att vinna en bättre miljögestaltning inom bostadsbyggandet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B. att motionerna, såvitt de avsåge hemställan om utredning för att åstadkomma ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, ej heller måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande *punkt A* av herrar *Holmberg* och *Wachtmeister*, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reserva-

tionen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 551 och II: 668 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning för att vinna en bättre miljögestaltning inom bostadsbyggandet;

2) beträffande *punkt B* av herrar *Alexanderson*, *Holmberg* och *Wachtmeister*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 551 och II: 668 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning för att åstadkomma ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Vi har här avgivit en reservation innebärande ett tillstyrkande av det motionsledes framförda yrkandet att man skall tillsätta en särskild parlamentarisk utredning på bostadspolitikens område för att utestående syssla med bostadsbyggandets miljöfrågor och över huvud taget de miljöproblem som aktualiseras i samband med bostadsbyggandet.

Jag tror att de flesta som bor i de nybyggda bostadsområden vilka vuxit upp under efterkrigstiden har en känsla av att miljön inte fått en helt tillfredsställande utformning. Detta gäller naturligtvis inte alla bostadsområden, men man fäster sig särskilt vid de områden i framför allt större tätorter som har fått en alltför stark höghuskaraktär. Det har helt enkelt blivit en alltför kraftig exploatering. De sociologiska undersökningar som har gjorts under den senaste tiden visar också på ett övertygande sätt att höghusbebyggelsen i viss omfattning har fått en rent barnfientlig karaktär. Det finns alltså anledning till en grav och allvarlig kritik gentemot bostadsmiljöns utformning i efterkrigstidens bostadsproduktion.

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

Man kan fråga sig vilka orsakerna är till att bostadsmiljön inte blivit tillfredsställande. Rent allmänt skulle jag vilja säga att det föreligger brist på nyfänkande inom stadsplaneringen, kanske framför allt på det lokala planet. Detta i sin tur kan bero på en allvarlig personalbrist. Det är brist på kunniga människor som skall syssla med problem av denna art. Det är emellertid inte bara brist på kunnigt stadsplanefolk, det är nämligen också tidsbrist. De som arbetar med stadsplaner är tvungna att arbeta fram dem mycket snabbt. Det är ett tryck både från de bostadssökande och från kommunerna men också ett tryck från dem som bygger bostäderna.

Jag tror också att exploatörernas krav på en alltför hög exploatering, vare sig det gäller allmännyttiga exploatörer eller enskilda, har lett till att bostadsmiljön inte blivit tillfredsställande. Vidare är det troligt att den bristande *översiktliga* planeringen av bostadsbyggandet i sin tur har medfört att miljöfrågorna kommit i skymundan. Här är det framför allt kommunernas ovilja att utnyttja generalplaneinstitutet som har lagt hinder i vägen.

Vidare är det troligtvis så att den dolda konflikt som finns mellan byggnadsstyrelsen och bostadsstyrelsen när det gäller byggnadsmiljö och bostadsmiljö i sin tur har lett till att det inte finns någon klar och entydig myndighet som svarar för miljöfrågorna. Bostadsstyrelsen har under årens lopp på ett mycket förtjänstfullt sätt försökt se till att bostädernas inre miljö blivit tillfredsställande. Den utgav för några år sedan en ny upplaga av en liten bok som kallas *God bostad*. Den ger vissa regler för hur den inre miljön skall vara utformad för att byggarna skall kunna få statliga lån, men boken tar också upp frågan om den yttre miljön. Det är bra att styrelsen gjort det, men det löser inte problemet. Formellt är nämligen byggnadsstyrelsen det högsta statliga organet när det gäller att ut-

färda riktlinjer för hur stadsplanerna även ur miljösynpunkt skall utformas. Samordningen mellan bostadsstyrelsens och byggnadsstyrelsens verksamhet vilket är ett problem av administrativ och teknisk karaktär måste först lösas innan man kan få till stånd bättre bebyggelseplanering vilket i sin tur ger en bättre bostadsmiljö.

Det har också sagts från dem som sysslar med planeringsfrågor att byggnadsstyrelsens önskemål ofta blir förkastade av inrikesdepartementet när frågor om stadsplaner förs så långt upp som till Kungl. Maj:t. Det är förståeligt om inrikesdepartementet böjer sig för de särskilda kommunala önskemålen eller kanske till och med för önskemål som framförs av särskilt mäktiga byggnadsföretagare såsom Riksborgen och HSB, men för bostadskonsumenten är en sådan eftergift till ingen nytta — bostadskonsumenten har endast anledning att bry sig om hur bostaden är utformad och i vilken miljö den ligger. Därför är det viktigt att byggnadsstyrelsen i framtiden får ökade möjligheter att leda utvecklingen på det här området och får stöd av inrikesdepartementet.

Det är synpunkter av det här slaget som är upptagna i den motion som vi har väckt och till vilken vi har anslutit reservationen.

I motionen begär vi, för att få reda i bostadsmiljöproblemen, att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning. Utskottets majoritet avvisar den tanken bl. a. under åberopande av att bostadsbyggnadsutredningen sysslar med detta problem. Jag vill då säga att bostadsbyggnadsutredningen visserligen ägnar sig åt miljöproblemen men att detta är en biutredning i utredningens arbete, med alldeles speciell inriktning. Den är helt enkelt avsedd att klarlägga hur människornas behov och deras speciella önskemål i framtiden kan te sig beträffande vissa ting som ingår i bostadsmiljön — det gäller i första hand de kollektiva anordningarna i

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

bostadsområdet, det gäller butiker, samlingslokaler, lekplatser, daghem och parkeringsplatser.

Men bostadsmiljön är och får inte endast vara ett problem om butiker, samlingslokaler och kollektiva anordningar; den gäller även estetiska värden. Vi har också frågor om var och hur stora friytorna skall vara och var grönområdena skall ligga, hur stora de skall vara, i vilken skala bebyggelsen skall utformas, fördelningen mellan låghus, höghus, småhus, flerfamiljshus o. s. v.

Vi reservanter har ansett att detta är ett så invecklat och omfattande problem, att det inte kan vara lämpligt att endast en teknisk utredning av bostadsbyggnadsutredningens natur skall ägna sig åt den. Vi har därför begärt att denna bostadsbyggnadsutredning på miljöområdet skall kompletteras med en parlamentarisk undersökning om hur den framtida bostadsmiljön skall utformas för att vi skall kunna garantera att miljön får en utformning som inte bara de nuvarande bostadskonsumenterna och bostadssökandena utan även de framtida bostadskonsumenterna önskar.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 1 av mig och herr Wachtmeister.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Utåtandet omfattar i anslutning till motionerna två avsnitt. Herr Holmberg har här tills vidare talat bara om det ena avsnittet, som gäller miljögestaltningen inom bostadsområdena, och jag skall i första hand ta upp detta och redogöra för de synpunkter som varit avgörande för utskottet.

Utskottet har varit enigt i fråga om intresset för miljöfrågorna och betydelsen av att de får den bästa möjliga lösningen. Vi vill inte bestrida att det i den bebyggelse som har tillkommit på senare tid förekommer förhållanden, som man inte känner sig tillfredsställd

med, men utskottet vill understryka att detta inte är någonting allmänt och vanligt — i stort sett är dock de kommunala myndigheterna intresserade av att åstadkomma en så god bostadsmiljö som möjligt. De undantag som har förekommit är givetvis beklagliga, men man får inte överdriva betydelsen av dem. Om möjligt borde man naturligtvis åstadkomma regler som förekommer även sådana enstaka undantag, i synnerhet som det här rör sig om stadsbilder som kommer att bli bestående för lång framtid.

I själva verket är ju detta en fråga om tillämpningen inom ramen för de gällande bestämmelserna. Vi tror kanske inte så mycket på att man efter en utredning kan fastställa klara normer för hur miljön skall se ut — uppfattningarna därom växlar efter de olika samhällenas beskaffenhet, efter terrängens utseende och annat sådant. Därför har utskottet inte trott på det förslag som förts fram i motionerna om att riktlinjer skall fastställas av byggnadsstyrelsen eller i av statsmakterna antagna författningar, utan utskottet menar att man nog bör fortsätta på den inslagna vägen att dessa frågor prövas från fall till fall.

Den utredning som bostadsbyggnadskommittén sysslar med och som i varje fall delvis berör de här frågorna är under alla omständigheter av sådan betydelse för problemets belysning att man har allt skäl att avvakta den utredningens resultat innan några ytterligare åtgärder vidtas. Jag får därför, herr talman, i denna del yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan skall jag något beröra den andra delen i utskottsutåtandet, där jag själv har en reservation gemensamt med herrar Holmberg och Wachtmeister. Det gäller rättssäkerhetsfrågorna på byggnadslagens område. Denna fråga är inte ny här i riksdagen. Den har varit uppe flera gånger tidigare. Riksdagen har då intagit den ståndpunkten, att man bör avvakta erfarenheterna av de

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

lagstiftningsåtgärder som relativt nyligen vidtagits på detta område. Det har emellertid nu gått så lång tid att tillräckligt underlag borde finnas att ta upp denna fråga till omprövning. Det gäller här frågor som är av så stor betydelse för vederbörande sakägare och som även ur rättssäkerhetssynpunkt är av så grundläggande betydelse att riksdagen inte nu utan vidare borde underkänna det utredningskrav som framförts.

Jag vill här närmast hänvisa till de yttranden som avgivits över motionen av remissinstanserna. Svea hovrätt påpekar att erfarenheterna från rättsskipningen i olika närmare specificerade avseenden visat att nuvarande regler inte är tillfredsställande. Utöver de påtalade fallen, som närmast avser byggnadslagets tillämpningsområde, vill jag åberopa mina egna erfarenheter som domare på ett närliggande område. Det gäller tillämpningen av bestämmelserna i jorddelningslagen angående tillstånd för avstyckning. Där finns möjligheter, som också begagnas i ganska stor utsträckning, att vägra begärd avstyckning under hänvisning till en framtida planläggning. Det gäller sådana fall där vederbörande markägare kan ha ersättningsrätt sedan planläggningen väl kommit till stånd. Markägaren har emellertid inte någon möjlighet att verkställa eller påskynda dylik planläggning. Hans eventuella ersättningskrav blir därigenom uppskjutet på en ovisst framtid.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 2 avseende punkten B i utskottets hemställan.

Herr KRISTIANSSON (s):

Herr talman! Jag skall endast beröra det uttalande som förekommer i reservationen beträffande punkt B av tredje lagutskottets utlåtande.

Det är ju riktigt som reservanterna gör gällande att markägare inte kan göra anspråk på ersättning för skada och intrång på mark innan planförslaget är fastställt. Anledningen härtill är ganska självklar. Man kan ju inte med säkerhet veta hur marken kommer att utnyttjas förrän planen blivit fastställd och man med säkerhet kan erhålla besked om eventuella skador eller intrång. Det kan knappast ens av en generalplan framgå hur man i verkligheten kommer att använda marken. Sannolikt krävs även en detaljplan för att man skall vara fullt säker om hur marken skall utnyttjas.

Som utskottet anför, vore det ganska betänkligt med en utvidgning av rättsreglerna till att gälla även för planer som icke är fastställda. Det skulle sannolikt komma att hämma en långsiktig och expansiv planering i kommunerna. Det kan även vara fördelaktigt för den enskilde att i god tid få kännedom om planerade åtgärder, så att han kan anpassa sig därefter. Samtidigt är det naturligtvis oundvikligt att den enskilde markägarens intressen kommer i konflikt med det allmännas intressen vid en samhällsplanering. Den avvägning som hittills skett mellan dessa olika intressen får dock betraktas som i huvudsak tillfredsställande. En särskild utredning om byggnadslagets ersättningsregler kan därför inte anses vara påkallad.

Motionärerna anför exempel för att ge stöd för sin uppfattning. De exemplen får väl ändock betraktas som ganska teoretiska. Man anför t. ex. att i ett skissat generalplaneförslag en större trafikled skulle genomkorsa ett villaområde. Detta skulle då, förklarar man, medföra att fastigheterna sjunker i värde. I verkligheten är det väl på ett helt annat sätt. Så snart det förmärks expansion i någon riktning i en kommun brukar merendels såväl markvärdena som fastighetsvärdena stiga. Det framgår ju f. ö. av remissvaren att remissinstanserna inte känner till något sådant fall som här åberopats.

Om ökad rättssäkerhet på byggnadslagstiftningens område, m. m.

Vidare gör motionärerna gällande att markägare kan åsamkas förlust genom kommunernas planeringsåtgärder på så sätt, att viss mark inte kan utnyttjas för ändamål som ger en större ekonomisk behållning. Det torde vara fel att påstå att förlust härigenom kan uppstå. Däremot kan vinsten vid markens avyttring bli mindre än man tänkt sig. Men en sådan risk får naturligtvis tagas, om man spekulerar i markfrågor. All erfarenhet visar ju ändå att den största risken vid en expansion ligger däri att markpriset blir för högt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Holmberg och Wachtmeister vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Holmberg

och Wachtmeister vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 23.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

Ang. vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;
Nej — 42.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande allemansrätten, dels ock angående vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare.

Tredje lagutskottet hade behandlat fyra i riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 288 i första kammaren av herr *Petersson, Per, m. fl.* och nr 333 i andra kammaren av herr *Hamilton m. fl.*, dels ock de likalydande motionerna nr 550 i första kammaren av herr *Andersson, Torsten*, och nr 675 i andra kammaren av herrar *Persson* i Heden och *Wahrendorff*.

I motionerna I: 550 och II: 675 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att vid prövning av naturvårdsutredningens betänkande förslag måtte utarbetas till en tillfredsställande lösning av rätts- och ersättningsfrågorna för markägarna i enlighet med motionernas syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 288 och II: 333 samt I: 550 och II: 675, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag skall endast säga några få ord och vill redan från början meddela, för att inte animera utskottets ärade representanter till någon onödig tankeverksamhet, att jag inte ämnar ställa något yrkande.

Utskottet säger beträffande motionerna I: 550 och II: 675, att önskemålet om en tillfredsställande lösning av rätts- och ersättningsfrågorna »kommer att behandlas i det förslag till reformer i naturvårdslagstiftningen, som avses skola framläggas för 1964 års riksdag» och att någon åtgärd från riksdagens sida av den anledningen för närvarande inte erfordras. Jag skulle gärna vilja understryka, herr talman, hur angeläget det är att detta utskottets uttalande inte bara blir ett fromt önskemål utan att det verkligen kommer att uppfyllas. Frågan om rättvisa åt markägare i detta sammanhang är nämligen utomordentligt viktigt, inte minst ur psykologisk synpunkt.

Om de fortsatta åtgärderna för att skapa fritidsområden o. s. v. skall i hög grad kollidera med svårigheter att ge skälig ersättning till markägarna, så tror jag att lösningen av denna viktiga fråga kommer att möta alldeles särskilda hinder. Jag ser på frågan som kommunalman — det är uppenbart att kommunerna måste verksamt ingripa om man skall nå en lösning på denna punkt. Skall man då redan från början ha den barlasten med sig, att man inte kan tillfredsställa markägarnas krav på rimlig ersättning, då har man ådragit sig ett handikapp i sitt agerande som kommer att vålla stora svårigheter. Jag finner det därför vara ytterligt angeläget att till protokollet få understryka vikten av att detta problem verkligen blir löst.

Naturvårdsutredningens arbete — som givit anledning till motionerna — har ju bedrivits utan att markägarna varit inkopplade. Det har lett till att utredningen faktiskt gått väsentligt längre i återhållsamhet vid utform-

Om en organisation för skördeberedskap för jordbruket

ningen av ersättningsreglerna än vad strandlagens och byggnadslagens bestämmelser medger. Nuvarande bestämmelser är uppenbart snäva, och det måste leda till betydande svårigheter om de skulle bli ytterligare åtstramade.

Jag vill därför som sagt uttala den bestämda förhoppningen, herr talman, att detta inte bara blir ett fromt önskemål utan att frågan verkligen löses. Annars tror jag att vi aldrig kommer att lyckas med den stora uppgift som förestår.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om införande av kvalitetsbestämmelser å saluförd frukt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om en organisation för skördeberedskap för jordbruket

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om en organisation för skördeberedskap för jordbruket.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 552, av herrar *Elmwall* och *Grebäck*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning av frågan om inrättande av en organisation för skördeberedskap för jordbruket i anknytning till civilförsvarets blockorganisation i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågasvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionen II: 552 utan åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Isacson* och *Jonasson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Tillsammans med herr *Isacson* har jag till detta utlåtande avlämnat en blank reservation, och jag vill med anledning härav anföra några synpunkter.

Utlåtandet behandlar motionen nr 552 i andra kammaren, som tar upp vissa frågor som är väsentliga för såväl den enskilde som för samhället i dess helhet och som framför allt gäller skördeberedskapen. Motionen utmynnar i ett yrkande om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam utredning av frågan om inrättande av en organisation för skördeberedskap för jordbruket i anknytning till civilförsvarets blockorganisation.

Vi har ju klart för oss, att det har skett mycket stora förändringar såväl inom jordbruket som på andra områden. Det fanns tidigare mycket stor tillgång på manuell arbetskraft i jordbruket, men den ökade mekaniseringen och rationaliseringen har medfört att vi har fått en kraftig minskning av antalet i jordbruket arbetande. Man har fått maskinerna, och man litat till dem. Det är klart att detta också går bra vid en säker och vacker väderlek, men vid dåligt väder blir förhållandena sämre.

Det är ett faktum att vi under den senaste tioårsperioden haft ovanligt många mycket besvärliga skördeår, under vilka det har uppstått stora förluster för enskilda jordbrukare, som inte haft möjligheter att bärga skörden. I många fall har för få vackra dagar stått till förfogande, och man har inte kunnat utnyttja maskinerna i tillräcklig omfattning, utan skörden har blivit kvar ute på markerna. Genom en effektivare beredskap skulle man ha kunnat klara dessa skördar och rädda rätt stora värden.

Bland åtgärder som man skulle kun-

Om en organisation för skördeberedskap för jordbruket

na tänka sig är ett bättre utnyttjande av maskinerna, speciellt skördetröskorna, dels i form av utbyte mellan olika områden, dels i form av möjligheter att få ta nya tröskor i anspråk, som kanske har funnits på rätt nära håll i många fall. Man skulle också kunna utnyttja maskinförsäljare och personal vid verkstäderna till att sköta dessa maskiner i ökad utsträckning, och man kanske också skulle kunna få fram flera utbildade maskinskötare.

En annan sak som också kommer in i bilden är en smidigare anpassning av de värnpliktigas ledighet för deltagande i skördarbetet. Vi har här i landet en blockorganisation, men den är avsedd för arbete huvudsakligen vid krig eller krigsfara. Det är klart att det vore önskvärt om den kunde arbeta mera effektivt även under fredstid.

Motionärerna har, efter vad jag kan förstå, inte tänkt sig något tvång — det vill jag i det här sammanhanget ha klart sagt ifrån — men jag tror i likhet med motionärerna att man ändå skulle kunna uträtta en hel del. Jag kanske får säga, att även om man inte går så långt som motionärerna har tänkt sig, d. v. s. gör en ganska allsidig utredning, skulle man kanske kunna vidtaga en hel del åtgärder även under nuvarande förhållanden. Jag tycker för min del att utskottet borde ha tryckt litet starkare på de möjligheter som finns. Jag tycker nog också att såväl hushållningssällskapen som blockorganisationen kunde ha vidtagit en hel del åtgärder. Framför allt anser jag att utskottet borde ha tryckt starkare på de möjligheter som finns för inkallade att erhålla ledighet i ökad utsträckning och speciellt på ett smidigare sätt.

Jag har, som sagt, låtit anteckna mig för en blank reservation, men jag har inget yrkande, herr talman!

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Herr Jonasson hade inget yrkande och jag behövde kanske

därför inte säga någonting, men det kan kanske vara nödvändigt att göra det ändå.

Det är klart att det många gånger kan vara svårt och besvärligt för jordbrukarna att bärga sin skörd vid otjänlig väderlek. Att göra en statlig utredning om inrättande av en sådan organisation, som motionärerna här föreslår, är väl ändå omöjligt att genomföra i praktiken, även om det ser lockande ut på papperet. Att göra det hela till en lagfråga, vilket väl blir nödvändigt för att det skall kunna ha någon nytta med sig, måste innebära att skapa något i likhet med vad civilförsvarets blockorganisation nu är. Något sådant är väl inte gärna tänkbart, vilket jag tror att herr Jonasson också var inne på.

Det tycks alltså inte finnas skäl att företa en utredning om införande av en organisation av samma karaktär som blockorganisationen, men med frivilligt deltagande. Jag tror inte det skulle fungera i praktiken. Det är nog i stället riktigt, som lantbruksstyrelsen har poängterat i sitt remissyttrande, att det hela måste byggas upp på ett frivilligt åtagande. De som kan tänkas stå till buds med frivilligt arbete kan förslagsvis anmäla sig till närmaste arbetsförmedling. Jag tror att samarbetet på den vägen kan ordnas mycket smidigare mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och jordbrukets blockorganisation samt även mellan hushållningssällskapens gilleorganisation och RLF.

Jag vet att många hushållningssällskap och även många av RLF:s organisationer handlägger besvärliga situationer rörande denna fråga på det sätt som herr Jonasson nämnde. Detta är en angelägenhet som RLF eller hushållningssällskapen i de olika länen, om de så önskar, kan ta initiativ till. I Hallands län genomfördes senast förra hösten något liknande. Man gick där till och med längre. När skördesituationen var besvärlig i september månad och det samtidigt var inkallelser, skrev

Om utredning rörande Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren

man omedelbart till vederbörande militärchef och begärde frikallelser av berörda människor. Brevet skickades en onsdag och redan under fredagen samma vecka kom order om den begärda ledigheten. Det finns således stora möjligheter för de lokala organisationerna i länet, RLF och hushållningssällskapet att tillmötesgå motionärernas önskemål om de på det lokala planet vill utträta någonting.

Jag ber med detta, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag tror inte att motionärerna har tänkt sig någon stor utredning, liksom inte heller några tvångsåtgärder i detta fall. Inte heller jag har direkt yrkat på någon sådan utredning. Det ligger ändock så mycket i vad motionärerna har anfört, att utskottet borde ha poängterat de åtgärder, som här borde vara erforderliga.

Herr Mossberger nämner vissa överläggningar som har ägt rum och gett resultat, när det gäller att under skördetid få ledighet för vissa inkallade. Visst förekommer det, men det finns också exempel på att sådana försök har misslyckats. Jag anser att en överläggning på denna punkt skulle ha kunnat ge en hel del samt att skrivningen kunde ha utformats kraftigare.

Detta är också en fråga om medel för organisationerna, åtminstone i vissa fall, då det gäller att få låna skördetröskor. Hur skall något sådant kunna regleras? Det är givet att om en sådan sak vore möjlig, skulle det bespara skördeskadefonden utgifter.

Det finns för närvarande inte mycket mer att säga i denna fråga. Jag hoppas emellertid att den framställning som har gjorts i motionerna skall leda till en aktualisering av dessa spörsmål vid flera hushållningssällskap och kansli blockorganisationer. Avsikten därmed skulle vara att försöka rädda de

stora värden, som ändå i många fall står på spel.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Herr Jonasson säger att det inte behövs någon stor utredning och att man inte heller avser att vidta några tvångsåtgärder. Då kan man väl säga, att om det inte är möjligt att göra någonting sådant, så finns det heller ingen anledning att göra en utredning om det.

Man får inte glömma att de människor som ingår i civillivsvarets blockorganisation har sitt dagliga arbete att sköta och därför inte alltid står till buds till annat arbete, och samma förhållande blir väl också rådande för den av motionärerna tänkta blockorganisationen. Skulle det vara fråga om ett frivilligt åtagande, går de väl inte ifrån sina egna arbeten utan vidare för att inställa sig i blockorganisationen, utan skall de inställa sig, måste de få order att göra det. De som är arbetslösa förmodar jag både kan och gärna vill gå ut och göra ett dagsverke utan att man därför behöver göra en särskild utredning.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om utredning rörande Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om utredning rörande Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 395, av herrar *Osvald* och *Torsten Andersson*, samt II: 467, av herr *Grebäck m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära,

Om utredning rörande Södertälje kanal och anknýtande farleder i Mälaren

dels att en allsidig, skyndsamt utredning måtte göras rörande genomfarten i Södertälje och därtill anknýtande farleder i Mälaren liksom ock rörande hamnförhållandena i staden, under hänsynstagande till störningsfri passage såväl för motortrafiken på broarna som för sjöfarten i kanalen, och dels att i avvaktan på genomförande av utredningens förslag sådana åtgärder måtte vidtagas, att hindrande exploatering av de berörda områdena icke skedde.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 395 och II: 467 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Den fråga som aktualiserats genom de motioner, som behandlas i det nu föreliggande utlåtandet, gäller utbyggnad och fördjupning av Södertälje kanal och anknýtande farleder i Mälaren.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att utskottet är ense med motionärerna om den stora betydelsen, i första hand för näringslivet i Mälärbygden, av att denna fråga bringas till en lösning. Den lösning, som motionärerna här begär, var att det skulle sättas i gång en utredning snarast möjligt för att klargöra, vilket djup man skulle ha i Södertälje kanal.

Mycket av det som sagts och skrivits rörande denna fråga karakteriseras, kan man säga, av en brist på framsynthet. Det är nämligen inget tvivel om, utan det är tvärtom synnerligen tydligt, att utvecklingen under senare årtionden i fråga om tonnage har gått i den riktningen, att fartygsenheterna numera är betydligt större än förr i tiden. Den utvecklingen pågår alltjämt. Vill man då öppna möjlighet för större fartyg att komma in i Mälaren till de industricentra som finns där, måste man också se till att kanalerna till Mälaren blir av tillräckligt stora dimensioner.

Man kan säga att frågan aktualiserats bl. a. därav att Stockholms stad spärade infarten för större fartyg, då man lade ned tunnelbanan under Hammarbyleden på ett så ringa djup att stora fartyg inte kan komma in i Mälaren den vägen.

Annat som skrivits om detta projekt är, skulle jag vilja säga, beroende på konkurrenssynpunkter. De hamnstäder som ligger vid kusten ser naturligtvis inte gärna, att det skulle bli stora möjligheter för industrisamhällena inne vid Mälaren att direkt importera och exportera sina varor.

Jag skulle också vilja fästa uppmärksamheten på att här har t. ex. länsstyrelsen i Västmanlands län framhållit, att en utredning sådan som den motionärerna begärt skulle fördröja den utredning som nu görs av sjöfartsstyrelsen och som omfattar två alternativ med mindre dimensioner på kanalerna. Men även om det skulle innebära någon fördröjning, är väl detta bättre än att man kanske inom en nära framtid återigen blir nödsakad att ta upp detta problem för att möjliggöra tillfartsleder av sådan storleksordning att sådana fartyg, som kanske redan inom ett tiotal år kommer att bli de dominerande, skall kunna komma in till industrisamhällena vid Mälaren.

Även länsstyrelsen i Stockholms län har en liknande argumentering, i det att den menar att vissa brådsakade utredningsarbeten i fråga om broarna över Södertälje kanal skulle komma att bli försinkade.

Det är enligt min uppfattning mycket angeläget, att man får hela frågan om våra inre vattenvägar klarlagd, och får den klarlagd med hänsyn till den utveckling på sjöfartsnäringens område som vi har att emotse. Jag tycker att konsekvensen av utskottets uttalande, att utskottet är ense med motionärerna, borde ha varit, att utskottet också sagt att det tillstyrker en utredning av den art som motionärerna har begärt. Det kan inte vara riktigt, att man

Om utredning rörande Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren

på det sätt som nu kommer att ske täpper till Mälaren för fartyg av något så när stora dimensioner. Resultatet kommer att bli att man måste lägga ned oerhört mycket större kostnader på landtransporter — på järnvägar och naturligtvis framför allt på landsvägar. Vidare kommer det med all sannolikhet att innebära en ytterligare koncentration till storstaden Stockholm, vilket medför ökade besvärligheter för stockholmsområdet med den trafik, som måste ledas genom detta.

Jag har emellertid, herr talman, inte något yrkande, utan jag vill endast uttala en förhoppning om att det snarast skall bli möjligt att få till stånd en utredning. Vi skulle faktiskt behöva en utredning rörande hela det inre vattenvägssystemet. Man kan nämligen gott säga — och det har sagts många gånger — att Sverige i fråga om de inre vattenvägarna egentligen är ett underutvecklat land. Jag tycker att vi snarast möjligt borde försöka att ändra på det förhållandet.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Mälarleden och dess utbyggnad och fördjupning är av största betydelse för Västerås och Köping med uppland och därför av mycket stort intresse för en riksdagsman därifrån. Det gäller som någon sagt Mälarens förbindelse med världshaven. Ekonomiskt är det en fråga om vi skall få en tidsenlig större sjöfartsled eller i framtiden tvingas till allt dyrare omlastningar i kusthamnar och tunga transporter med järnväg och bil som för vårt näringsliv kan betyda en viss stagnation och under alla förhållanden en ekonomisk belastning. I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36 har Södertälje kanal och anknytande farleder i Mälaren med anledning av motionerna I: 359 och II: 467 aktualiserats av icke riksdagsmän från regionen i fråga, vilket kanske tarvar en viss förklaring. Vi som kommer från den inre mälarregio-

nen har nämligen vetat om att länsstyrelsen i Västmanland sedan en tid tillbaka följt upp denna fråga mycket noggrant. Länsstyrelsen har låtit verkställa en del kompletterande utredningar till sjöfartsstyrelsens förslag, och dessa utredningar har i korthet redovisats i allmänna beredningsutskottets utlåtande.

Ett större antal myndigheter och företagare i regionen har tagit del av nämnda kompletterande utredningar i mälarfrågan. Flertalet har nu och tidigare kraftigt understrukit angelägenheten av att en ombyggnad och fördjupning av Södertälje kanal och lederna fram till Västerås och Köping kommer till stånd. En sådan ombyggnad av kanal och farleder skulle som sagt medföra betydande vinster med avseende på nuvarande kostnader för framför allt de tunga transporterna till och från regionen.

Länsstyrelsen har som framgår av allmänna beredningsutskottets utlåtande tagit initiativ till en utredning om kostnaderna för och vinsterna på en 9,2 meters led som alternativ till sjöfartsstyrelsens 9,7 och 7,5 meter. 9,2-metersleden tillåter fartyg om upp till 15 000 ton, vilket tonnage förmodas komma att utgöra lämplig fartygsstorlek även för framtiden. Kostnaderna för denna led uppgår till 107 miljoner kronor och vinsten har man beräknat till cirka 8,4 miljoner kronor per år. De olika alternativen prövas nu av sjöfartsstyrelsen, och ett utlåtande väntas inom kort.

Av denna anledning finner jag utskottets skrivning och motivering för att nu avslå förslag om en ny allsidig utredning av frågan riktig, men jag är mycket angelägen om att — i likhet med motionärerna och alla intressenter i mälarregionen — framhålla vikten av att utbyggnaden och fördjupningen av leden genomföres inom en snar framtid. Jag hoppas också att myndigheterna i Södertälje skall visa sig förstående och vilja medverka till en god lösning för en mälarled som motsvarar framtida krav.

Interpellation om invaliditetstillägg i vissa fall — Interpellation om tillgång till Etnografiska museets samlingar

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 190, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64; och

nr 201, med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530).

Interpellation om invaliditetstillägg i vissa fall

Fröken NORDSTRÖM (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! En högskolestuderande som uppbar sjukbidrag hade ansökt om invaliditetstillägg. På grund av svåra förlamningar i benen var han beroende av rullstol och måste färdas till och från universitetet i invalidbil. Då han också hade svaga armar, måste han ha hjälp av kamraterna för att komma ut och in i bilen och sina studielokaler.

Sökanden hade enligt läkarintyg en varaktig och i betydande grad nedsatt arbetsförmåga. Läkaren ansåg honom vara ur stånd att reda sig själv. Men han kunde utföra kontorsarbete, och för att kunna utföra förvärvsarbete var han i avsevärt behov av färdmedel.

Begäran om invaliditetstillägg avslogs, enär reglerna i 9 kap. 2 § första stycket i lagen om allmän försäkring icke var tillämpliga, då sökanden icke var i behov av avsevärd fortlöpande hjälp av annan person. Reglerna i 9 kap. 2 § andra stycket ansågs inte heller tillämpliga, då sökanden icke utför förvärvsarbete. Då sökanden åtnjuter folkpension i form av sjukbidrag kunde han givetvis inte få invaliditetserättning.

Tilläggsbestämmelserna i 9 kap. 2 § andra stycket har som ett väsentligt

syfte att stimulera handikappade personer till visst förvärvsarbete. Denna stimulans bör enligt min uppfattning rimligen avse också studier med syfte på framtida förvärvsarbete.

Med hänvisning till den här anförda motiveringen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till en sådan ändring av 9 kap. 2 § andra stycket i lagen om allmän försäkring, att en handikappad person kan få invaliditetstillägg, då han på grund av studier med yrkesinriktning och annan yrkesutbildning icke utför förvärvsarbete?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om tillgång till Etnografiska museets samlingar

Ordet lämnades på begäran till fröken ANDERSSON (h), som yttrade:

Herr talman! Svenska folkets intresse för främmande länder och kulturer har bl. a. genom de förbättrade kommunikationerna blivit allt större. Detta har i sin tur bidragit till att museointresset ökat i vårt land. Trots detta har t. ex. i flera decennier mycket värdefullt material som bl. a. våra forskningsresande fört med sig hem från sina resor legat nedpackade i trälådor på Etnografiska museet i Stockholm. Anledningen är att museet saknar utrymme för att kunna ställa ut sina enligt all expertis unika samlingar. Museet saknar också pengar för att få tillgång till de lokaler som behövs. Om museets samlingar finge bli tillgängliga för allmänheten och våra forskare, skulle de kunna bidra till att skapa förståelse för och kunskap om de utom-europeiska områden som vi i dag försöker hjälpa med socialt och ekonomiskt uppbyggnadsarbete.

Interpellation ang. avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet

Åberopande det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder att Etnografiska museets värdefulla samlingar blir tillgängliga för en intresserad allmänhet och åtkomliga för de forskare som behöver dem i sitt arbete?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Interpellation ang. avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet

Herr VIRGIN (h) fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Genom principbeslut av 1961 års vårriksdag bestämdes, att de ömsesidiga bolag, som bedriver försäkring enligt yrkesskadeförsäkringslagen — de s. k. socialförsäkringsbolagen — icke längre skulle äga meddela sådan försäkring efter utgången av år 1965. Samtidigt uttalades, att de problem, som sammanhänger med avvecklingen av bolagens verksamhet, borde behandlas av den kommitté, som förutsattes bli tillsatt för att utreda frågan om yrkesskadeförsäkringens framtida natur och innehåll.

I augusti 1961 tillkallade Kungl. Maj:t sakkunniga för fullgörande av nämnda utredningsuppdrag. Något förslag har av dessa ännu icke framlagts.

Socialförsäkringsbolagens situation efter det förutnämnda principbeslutet är svår. Bolagen måste i full utsträckning driva sin rörelse, i varje fall till dess att avvecklingsreglerna fastställts, med de krav detta ställer bl. a. på tillgång till kvalificerad och välutbildad personal. Om och i så fall i vilken utsträckning arbetsuppgifter kommer att kvarstå efter 1965 års utgång är oklart. Regleringen av ersättning för yrkesska-

der sker av naturliga skäl först en tid efter det att skadan inträffat — i vissa fall kan tidsutdräkten fram till en slutreglering vara betydande. Då yrkesskada föranlett invaliditet eller dödsfall och därmed skyldighet för försäkringsgivaren att utgiva livränta skall mot förpliktelsen svarande kapitalbelopp av denne avsättas och efter vissa i försäkringslagen givna regler förvaltas, så länge förpliktelsen kvarstår. Skall bolagen omhänderha fullgörandet av de skyldigheter, som uppkommit under den tidigare verksamheten, så kommer uppgifter att åvila dem under en lång följd av år. Skall bolagen i stället vid någon fixerad tidpunkt träda i likvidation, så torde särskilda lagbestämmelser erfordras.

Bolagens möjligheter att minska svårigheterna genom att inrikta sig på någon annan form av verksamhet är starkt begränsade. De har enligt försäkringslagen endast rätt att meddela yrkesskadeförsäkring. Sådan försäkring förekommer visserligen i två former, nämligen dels som obligatorisk, dels som frivillig. Den frivilliga försäkringen har, vid sidan av den obligatoriska försäkringen, i vissa bolag betydande omfattning. Den kungl. proposition — nr 45/1961 — på vilken riksdagens principbeslut grundades utgick i sin motivering från behovet av samordning av den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen med sjukförsäkringen och pensioneringen och uttalade sig egentligen endast om lämpligheten av att bolagen skulle upphöra att utöva obligatorisk försäkring efter utgången av år 1965. Riksdagens principbeslut innefattar emellertid att all försäkringsverksamhet för bolagens del helt skall upphöra.

Den totala frånvaron av riktlinjer angående de skyldigheter och arbetsuppgifter, som för bolagens del kan komma att kvarstå efter 1965, och ovissheten om de lagbestämmelser, som då kan komma att reglera bolagens förhållanden, försvårar eller omöjliggör plane-

Interpellation ang. ökad bostadsproduktion i Stor-Stockholm

ring för framtiden. Detta innebär avsevärda olägenheter för bolagens delägare och personal. Olägenheterna ökar snabbt allteftersom tiden för avvecklingen kommer närmare. Skälig hänsyn till att personalen efter ett framtvingat avskedande skall kunna beredas anställningar, som passar dess ofta speciella kvalifikationer, och till delägarnas berättigade krav att avvecklingen skall kunna ske utan onödiga värdeförluster gör det ytterst angeläget, att klara regler är fastställda långt före tidpunkten för försäkringsverksamhetens upphörande. Redan nu har osäkerheten inför framtiden medfört svårigheter och kostnader.

Med anledning av det anförda vill jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande interpellation:

Vill statsrådet meddela vid vilken senaste tidpunkt de bestämmelser, som är erforderliga i samband med socialförsäkringsbolagens avveckling, kan förväntas vara i laga ordning fastställda?

Även denna anhållan bifölls.

Interpellation ang. ökad bostadsproduktion i Stor-Stockholm

Ordet gavs härefter till herr **HOLMBERG** (h), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgift kommer regeringen att tillsätta en utredning om gemensam bostadsförmedling i storstockholmsområdet. Detta är som bekant inte någon ny tanke. Frågan har tidigare utretts av kommunerna i området. Vissa fördelar kan visserligen uppnås med en gemensam förmedling, men förmedlingen som sådan har ingen som helst effekt på bostadsproduktionens omfattning och kan i nuvarande läge ej minska väntetiderna i bostadskön som i Stockholm uppgår i vissa fall ända upp till nio år. Det är främst de unga familjerna som hårdast drabbas

av bostadsnöden. Ett stort antal sådana familjer tvingas att efter äktenskapets ingående bo hemma hos sina föräldrar och få familjen splittrad genom utackordering av barnen.

Angelägnare än att åstadkomma en gemensam bostadsförmedling är att vidtaga åtgärder som snabbt kan höja bostadsproduktionen inte minst i Stockholm och stockholmsområdet. Härvid är det bl. a. betydelsefullt att Järvafältet eller motsvarande område frilägges för bostadsbebyggelse i snabbare takt än vad som förutsätts i nu förda diskussioner.

I anledning härav får jag till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att utöver nu föreslagen utredning om en gemensam bostadsförmedling i Storstockholm vidtaga åtgärder som icke endast fördelar nu befintliga lägenheter utan även möjliggör en reell ökning av tillgången på bostäder i Storstockholm?

Kammaren medgav, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Herr **TALMANNEN** anförde:

Jag ber att få lämna ett par meddelanden om arbetsplena i fortsättningen av höstsessionen.

En beträffande arbetsbelastningen i kamrarna för nästa vecka gjord undersökning utvisar att arbetsplenum ej synes bli erforderligt fredagen den 29 dennes. I anledning härav vill jag meddela att i planen för höstsessionen upptaget arbetsplenum fredagen den 29 dennes kl. 11.00 utgår och att i stället hålles bordläggningsplenum kl. 14.00.

I enlighet med önskemål därom av representanter för utskott avser jag att tisdagen den 10 december ej utlysas kvällsplenum och att till kammaren hemställa att plenum avslutas före middag. Jag vill framhålla, att detta ökar

sannolikheten för att torsdagen den 12 december, för vilken dag i planen för höstsessionen upptagits eventuellt arbetsplenium, måste tagas i anspråk för arbetsplenium.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.37.

In fidem

K.-G. Lindelöw
